T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜREL MİRAS ALANLARINDA KENTSEL ARAMA VE KURTARMA, 6 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ, İSKENDERUN ÖRNEĞİ

Alper TUNA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Danışman

Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU

Ağustos, 2024

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜREL MİRAS ALANLARINDA KENTSEL ARAMA VE KURTARMA, 6 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ, İSKENDERUN ÖRNEĞİ

Alper TUNA tarafından hazırlanan tez çalışması 01.08.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Dr. Öğr. Üyesi Zafer SAĞDIÇ, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem BİLGEN, Üye
Fenerbahçe Üniversitesi _____

Danışmanım Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU sorumluluğunda tarafımca hazırlanan "Kültürel Miras Alanlarında Kentsel Arama ve Kurtarma, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi, İskenderun Örneği" başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Alper TUNA

İmza

Aileme

ve

Eşime

TEŞEKKÜR

Öncelikle bana her zaman gerçeğin yolunu gösteren, hayatın büyük bir savaşçısı olan ve gerçek bir Cumhuriyet kadını olan harika annem Prof. Dr. Zerrin BAYRAKDAR'a bana inandığı ve tüm erdemleri öğrettiği için teşekkür ederim.

Güzel ve destekleyici Eşim Şebnem TUNA'ya hayatın tüm iyi ve kötü durumlarında her zaman yanımda olduğun ve her zaman beni desteklediğin için teşekkür ederim.

Kızım Deniz TUNA, hayatımın ışığı olduğun için teşekkür ederim.

Sizi seviyorum.

Aynı zamanda, Danışmanım, Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU'na, sadece tez sürecim sırasında beni desteklediği için değil, aynı zamanda konuyu benimle dinleyip, tartıştığı ve tezimle ilgili doğru referansları bulmanın en kısa yollarını gösterdiği için teşekkür ederim.

Alper TUNA

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR iv
KISALTMA LİSTESİ vii
ŞEKİL LİSTESİ ix
TABLO LİSTESİ xi
HARİTA LİSTESİ xii
ÖZET xiii
ABSTRACT xv
1 GİRİŞ 1
1.1 Tezin Amacı ve Yöntemi ... 1
1.2 Hipotez ... 2
1.3 Literatür Özeti ... 3
2 KÜLTÜREL MİRAS İLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE BU ALANLARIN KORUNMASI 6
2.1 Kültürel Miras Nedir? ... 6
2.2 Kültürel Miras Alanlarında Koruma ... 16
2.3 Kültürel Miras için Afet Risk Yönetimi ... 27
3 DEPREM'DE KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINDA ARAMA VE KURTARMA EKİPLERİNİN YERİ 31
3.1 Depremde Kültürel Miras Alanlarının Korunmasında Arama Kurtarma Ekiplerinin Oluşturulması ... 31
3.2 INSARAG Sınıflandırılmış Kentsel Arama Kurtarma Ekipleri ... 35
3.2.1 Uluslararası Ekipler ... 35
3.2.2 Ulusal Ekipler ... 35
4 6. ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMİNİN ETKİLEDİĞİ KÜLTÜREL MİRAS ALANLARI 40
4.1 6 Şubat 2023 Depremlerinden etkilenen Kültürel Miras Alanları ... 40
4.2 6 Şubat Depreminden Etkilenen Hatay İlindeki Kültürel Miras Alanları ... 47
5 6 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ'NDEN ETKİLENEN İSKENDERUN'DAKİ KÜLTÜREL MİRAS ALANLARI 62
5.1 İskenderun'daki Dini Yapılar ... 64
5.2 Sivil Mimari Örnekleri ... 71
6 DEĞERLENDİRME ve SONUÇ 77
KAYNAKÇA 83
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR 92

KISALTMA LİSTESİ

AB	Avrupa Briliği
ADY	Acil Durum Yönetimi
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AKUT	Arama Kurtarma Derneği
BIG	Bjarke Ingels Group
BM	Birleşmiş Milletler
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemleri
CRSB	Central Rescue Services of Budapest
ERS	Emergency Response Section
EUCPM	European Union Civil Protection Mechanism
ICCROM	Int. Centre for the Conservation and Restoration of Monuments
ICOMOS	International Council On Monuments and Sites
IEC	INSARAG External Classification
IER	INSARAG External Reclassification
INSARAG	International Search and Rescue Advisory Group
IUCN	International Union for Conservation of Nature
İKAS	İkaz ve Alarm Sistemi
İRAP	İl Afet Risk Azaltma Planı
KAK	Kentesel Arama Kurtarma
KEYM	Kentseş Yenileme Merkezi
Modex	Module Exercise
OCHA	Office for the Coordination of Humanitarian Affairs of United Nations
RSB	Response Support Branch
TARAP	Türkiye Afet Risk Azaltma Planı
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UK ISAR	United Kingdom International Search & Rescue

UNDP	United Nations Development Programme
UNDRR	United Nations Office for Disaster Risk Reduction
UNESCO	Organisation des Nations Unies pour l'Education, la Science et la Culture
USAR	Urban Search and Recue

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Göbeklitepe, Şanlıurfa 11
Şekil 2.2 Elhamra Sarayı, Granada, İspanya 12
Şekil 2.3 Eyfel Kulesi, Paris, Fransa 13
Şekil 2.4 Louvre Müzesi, Paris, Fransa 15
Şekil 2.5 Aizonai Antik Kenti, Kütahya 16
Şekil 2.6 Notre Dame de Paris 18
Şekil 2.7 Ayasofya Camii 19
Şekil 2.8 Roma Kolezyum 21
Şekil 2.9 Giza Piramitleri 23
Şekil 2.10 San Giorgio Maggiore Kilisesi Lidar Taraması 24
Şekil 2.11 Kültür mirası afet risk yönetimi döngüsü 29
Şekil 3.1 INSARAG Logosu 32
Şekil 3.2 Arama Kurtarma Derneği, AKUT kalkan logosu 36
Şekil 3.3 2018 INSARAG Yenilene Sınavı, Montana, Bulgaristan 37
Şekil 3.4 AFAD logosu 37
Şekil 3.5 GEA logosu 38
Şekil 4.1 Kahramanmaraş Kalesi (depremden önce) 45
Şekil 4.2 Malatya, Mustafa Paşa Kervansarayı depremde hasar aldı. 46
Şekil 4.3 Hatay'ın tarihsel gelişimi 47
Şekil 4.4 Kurtuluş Caddesi'nin depremden önceki ve sonraki görüntüleri ... 50
Şekil 4.5 Hatay Meclis Binası 51
Şekil 4.6 Hatay Meclis Binası 51
Şekil 4.7 Hatay Meclis Binası 51
Şekil 4.8 Deprem öncesi Saint Pierre, Antakya Katolik ve Protestan Kiliseleri 52
Şekil 4.9 Titus Tüneli ve Beşikli Mağarası 55
Şekil 4.9 Antakya'da yapılan kültür varlığı kurtarma çalışmaları 61
Şekil 5.1 Dumlupınar Cami 64
Şekil 5.2 Kaptan Mehmet Paşa Camisi tarihi minaresi 65
Şekil 5.3 Aziz Nikola Rum Ortodoks Kilisesi 66
Şekil 5.4 Aziz Nikola Rum Ortodoks Kilisesi'nde yapılan çalışmalar 66
Şekil 5.5 Latin Katolik Kilisesi 67
Şekil 5.6 Latin Katolik Kilisesi'nin depremden sonraki durumu 67

Şekil 5.7 Latin Katolik Kilisesi'nin duvarının yıkımı.....68
Şekil 5.8 İskenderun Süryani Katolik Kilisesi.....69
Şekil 5.9 Deprem sonrası İskenderun Süryani Katolik Kilisesi.....69
Şekil 5.11 Aziz Corc Rum Ortodoks Kilisesi.....70
Şekil 5.10 Aziz Corc Rum Ortodoks Kilisesi'nin deprem sonrası durumu....70
Şekil 5.12 İskenderun Karasun Manuk Ermeni Kilisesi.....71
Şekil 5.13 İskenderun'daki eski yapılaşmayı gösteren bir fotoğraf 72
Şekil 5.14 Deniz kenarından evlere bakış 72
Şekil 5.15 İki katlı Osmanlı evleri 73
Şekil 5.16 Tek katlı evler 73
Şekil 5.17 İki katlı evler.....74
Şekil 5.18 İskenderun Nüfus Müdürlüğü restorasyon öncesi.....74
Şekil 5.19 İskenderun Nüfus Müdürlüğü 75
Şekil 5.20 İskenderun Kaymakamlık Binası 75
Şekil 5.21 İskenderun Deniz Müzesi 76
Şekil 5.22 İskenderun Tren Garı.....76
Şekil 6.1 INSARAG Ana Kamp Kordinasyon Toplantısı 78
Şekil 6.2 Enkazda çalışan AKUT Ekibi 79
Şekil 6.3 Master plan çalışması (öncesi, sonrası) 80

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 Kültürel Mirasa Yönelik Sınıflandırma 8

Tablo 2.2 UNESCO Dünya Miras Listesi'nde, Türkiye'de bulunan doğal ve kültürel miras alanları 9

Tablo 2.2 UNESCO Dünya Miras Listesi'nde, Türkiye'de bulunan doğal ve kültürel miras alanları (devamı)..... 10

Tablo 2.3 Onarım ve restorasyon arasındaki temel farklar 20

Tablo 4.1 TÜİK - Bina ve Konut Nitelikleri Araştırması 42

Tablo 4.2 Depremden Etkilenen İllerdeki Kültürel Varlıklar..... 44

Tablo 4.3 Hatay'ın kentsel hafıza ve kimliğini oluşturan mekanları..... 56

Tablo 4.3 Hatay'ın kentsel hafıza ve kimliğini oluşturan mekanları (devamı) 57

Tablo 4.4 Hatay'da bulunan mimari kültür varlıklarının 6 Şubat depremlerinden sonrasındaki güncel durumu 58

Tablo 4.4 Hatay'da bulunan mimari kültür varlıklarının 6 Şubat depremlerinden sonrasındaki güncel durumu (devamı) 59

Tablo 6.1 6 Şubat 2023'te bölgede gerçekleşen en büyük 7 deprem 77

HARİTA LİSTESİ

Harita 4.1 06 Şubat 2023 Depremleri ve 350 km. yarıçaplı alan içindeki büyüklüğü 4'den büyük artçı depremler 40

Harita 4.2 Türkiye'de 123 yılda meydana gelen en büyük depremler 41

Harita 4.3 Deprem'in etkilediği alanın Fransa ile karşılaştırması..... 43

Harita 4.4 Weulersse, 1931 haritası, Antakya Şehir Planı, 1/10.000, Antakya Şehir Planı, 1/5000 48

Harita 4.5 Hatay İli, İlçeleri Haritası 49

Harita 5.1 1916 tarihli haritada yapılaşmış alanlar..... 63

Harita 5.2 Deprem'den sonra İskenderun Haritası..... 64

ÖZET

Kültürel Mıras Alanlarında Kentsel Arama ve Kurtarma, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremı, İskenderun Örneği

Alper TUNA

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Tezli Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU

Kültürel miras alanlarında kentsel arama ve kurtarma (KAK), yeni oluşmakta olan bir disiplindir. 20. yüzyılın sonlarına kadar, meydana gelen afetlerde arama ve kurtarma çalışmaları, öncelikle insan hayatını kurtarmaya odaklanmış ve tarihi eserlere ve yapılara yeterince önem verilmemiştir. Zamanla, kültürel mirasın önemi ve korunması ihtiyacı fark edilmeye başlanınca, UNESCO tarafından 1972'de kabul edilen Dünya Mirası Sözleşmesi, bu farkındalığın artmasında önemli rol oynamıştır. Sözleşme, ülkeleri dünya miras alanlarını korumaya ve gelecek nesillere aktarmaya teşvik etmiştir. Türkiye de 14.04.1982 tarihli ve 2658 no'lu kanun maddesi ile bu sözleşmeye katılmıştır.

1980'lerde ve 1990'larda, kültürel miras alanlarında KAK konusunda birçok araştırma ve eğitim programı başlatılmıştır. Bu programlar, arama ve kurtarma ekiplerinin tarihi eserlere ve yapılara zarar vermeden çalışmasını sağlayacak özel teknikler ve prosedürler geliştirmeye odaklanmıştır. 1999 yılında, Birleşmiş Milletler tarafından kurulmuş olan Uluslararası Arama Kurtarma Danışmanlık

Grubu (INSARAG) tarafından "Kültürel Mirasın Afetlerden Korunması: Acil Durum Hazırlığı ve Müdahale Rehberi" yayınlanmıştır. 2000'li yıllarda, birçok ülke KAK konusunda yasal düzenlemeler yapmaya başlamış, bu düzenlemeler, afetlerde kültürel mirasın korunması için gerekli çerçeveyi oluşturmuştur. Kültürel miras alanlarında KAK, günümüzde hala gelişmekte olan bir disiplindir. Bu alandaki çalışmalar, tarihi eserlerin ve yapıların afetlerde daha iyi korunmasını sağlayacak yeni teknikler ve prosedürler geliştirmeye odaklanmaktadır.

Bu çalışma, Kültürel miras alanlarında kentsel arama ve kurtarma'nın (KAK) tarihi ve kültürel değerlerin korunması için önemini vurgulayıp, ekiplerin karşılaştığı zorlukları ve ihtiyaçları belirledikten sonra, KAK'ın geliştirilmesine katkıda bulunarak, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasına önemli bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

6 Şubat 2023 yılında Türkiye ve Suriye'de meydana gelen, 7.8Mw ve 7.5Mw büyüklüğünde 2 deprem sonucunda resmi rakamlara göre ülkemizde 53.537 kişi hayatını kaybederken 122binden fazla kişi de yaralanmıştır. Büyük bir bölgeyi etkisi altına alan bu iki deprem sonucunda, ülkemizde 13, Suriye'de ise 3 Dünya miras listesinde yer alan yer hasar görmüştür.

Ayrıca; 1997'den beri Arama kurtarma ekiplerinde birçok afet ve sonrasında görev yaptığım için bu konunun tanıtılması ve öneminin kavranması benim için önemliydi. Arama kurtarma ekiplerinde mimarların yer almasının da önemli olduğu bilinmeli ve bunun faydaları açıklanmalıdır. 6 Şubat 2023 Depremi sonrasında da İskenderun'da arama kurtarma ekibinde çalıştığım için en iyi orada yaşananları anlatabileceğimi düşündüm.

Bu tezin amacı; 6 Şubat 2023 Depremi sonrası bölgede hasar görmüş mimari kültürel varlıkların tespit edilerek, depremden sonra İskenderun özelinde yapılan arama ve kurtarma çalışmaları ve sonrasında yapılmakta olan çalışmaların incelenmesi ile kültürel miras alanlarında arama, kurtarma ve korumanın geliştirilmesi için önerilerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi, Kültürel Miras Alanı, Koruma, Kurtarma.

ABSTRACT

Urban Search and Rescue In Cultural Herıtage Areas, 6 February 2023 Kahramanmaraş Earthquake, İskenderun Example

Alper TUNA

Department of Architecture

Master of Science

Supervisor: Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU

Urban search and rescue (USAR) in cultural heritage sites is an emerging discipline. Until the end of the 20th century, search and rescue efforts in disasters focused primarily on saving human lives, and sufficient importance was not given to historical artifacts and structures. The growing recognition of cultural heritage's significance and the imperative for its safeguarding necessitated the development of robust international frameworks. In this context, the WHC, played a critical role in fostering heightened global awareness. The Convention urges countries to safeguard world heritage sites and transmit them to future generations. Türkiye also acceded with the Convention on Protection of World Cultural & Natural Heritage, no. 2658 dated 14.04.1982.

In the late 1980s and 1990s, many research & training programs on USAR in cultural heritage sites were initiated. These programs focus on developing specific techniques and procedures that will enable search and rescue teams to work without damaging historical artifacts and structures. In 1999, "Protection of Cultural Heritage from Disasters: Emergency Preparedness and Response Guide" was published by INSARAG, established by UN. In 2000s, many countries began to make legal regulations on USAR, and these regulations created the necessary

mechanisms to protect cultural heritage in disasters. USAR methodologies are being increasingly adapted for use in cultural heritage emergencies. Studies in this field focus on developing new techniques and procedures that will ensure better protection of historical artifacts and structures in disasters.

This research seeks to contribute to the protection of historical and cultural values by emphasizing the importance of USAR in cultural heritage areas for preservation of historical & cultural values. After identifying the challenges and needs faced by teams, by contributing to the development of USAR.

According to official figures, as a result of earthquakes of 7.8Mw and 7.5Mw magnitude that take place in Turkey and Syria on 6th of February, 2023, 53,537 people lost their lives. More than 122.000 people were injured in our country. As a result of these 2 earthquakes, which affected a large region, 13 World Heritage sites in our country and 3 in Syria were damaged.

Furthermore, since I have been serving in search and rescue teams in many disasters and their aftermaths since 1997, it was important for me to promote and emphasize the significance of this issue. It should be acknowledged that having architects in search and rescue teams is crucial, and the benefits of this should be explained. After the earthquake on February 6, 2023, I thought I could best describe the experiences there, as I worked in the search and rescue team in İskenderun.

The aim of this thesis is; Architectural and cultural assets damaged as a result of the earthquake in the region will be identified, the SAR efforts after the earthquake and work being carried out afterwards will be exemplified, and suggestions will be made to improve search, rescue and protection in cultural heritage areas.

Keywords: 6 February 2023 Kahramanmaraş Earthquake, Cultural Heritage Site, Protection, Rescue

1
GİRİŞ

1.1 Tezin Amacı ve Yöntemi

Kentsel arama ve kurtarma (KAK), genellikle doğal afetler veya insan kaynaklı felaketler sonucunda hasar gören alanlarda hayatta kalanları bulmak ve güvenli bir şekilde kurtarmak için yürütülen operasyonları içerir. Bu operasyonlar, çeşitli seviyelerde arama kurtarma ekipleri tarafından gerçekleştirilir ve her ekibin belirli rolleri ve sorumlulukları vardır.

Kültürel miras alanları, kültürel ve tarih açısında önemli yapılar, anıtlar ve diğer öğeleri içeren kültürel miras alanlarının korunması, bu değerlerin geleceğe aktarılmasını sağlar. Kültürel mirasın korunması, aynı zamanda bu alanların sürdürülebilir kentsel gelişmesini de destekler.

Arama ve kurtarma operasyonları sırasında, kültürel miras alanlarına zarar verme riski vardır. Bu nedenle, bu operasyonların planlanması ve yürütülmesi sırasında kültürel mirasın korunmasına özen gösterilmesi gerekmektedir.

INSARAG, Birleşmiş Milletler çatısı altında faaliyet gösteren ve kentsel arama-kurtarma operasyonlarının dünya çapında standardizasyonunu sağlamayı amaçlayan bir organizasyondur. INSARAG, üye ülkelerin arama-kurtarma ekiplerinin, afetlere etkin bir şekilde yanıt vermesini sağlamak için bir metodoloji sunar.

Bu çerçevede, kültürel miras alanlarında gerçekleştirilen arama-kurtarma operasyonları, INSARAG'ın yönergeleri ve standartlarına uygun bir şekilde yürütülebilir. Bu hem operasyonların etkinliğini arttırabilir hem de kültürel miras alanlarının korunmasını sağlayabilir.

Özellikle, INSARAG'ın "Urban Search & Rescue at Heritage Sites" (Kültürel Miras Alanlarında Kentsel Arama ve Kurtarma) gibi spesifik çalışma grupları, bu konuda önemli bir referans olabilir. Bu gruplar, kültürel miras alanlarında arama ve kurtarma operasyonlarının nasıl daha etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebileceğine dair stratejiler ve yöntemler geliştirebilir.

Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altındaki INSARAG ve UNESCO, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği için çeşitli programlar ve girişimler yürütmektedir. Ayrıca bu kuruluşlar, afetler sonucunda zarar gören kültürel miras alanlarının restorasyonu ve korunması konusunda önemli çalışmalarda yapmaktadır.

UNESCO ve danışma organları, kültürel miras alanlarında yapılan çalışmalar ve bu alanlarda meydana gelebilecek risklerin tanımlanma ve azaltılmasıyla beraber bu mirasın afet sonrası en az zararla kurtulması için akademik çalışmalar ve sözleşmeler gibi çalışmalar yapmışlardır (Oktay, S., Taş, N., & Taş, M. (2020).

KAK, tarihi ve kültürel değerlere zarar vermeden acil durum müdahalesi yapmayı gerektiren karmaşık bir alandır. Bu tezin amacı, bu konudaki sistematik üzerinden bir değerlendirme yaparak farklı müdahale yöntemlerini, yapılan uygulamaları incelemek ve farkındalığı arttırmaktır.

Bunu sağlamak için, kültürel miras alanlarında arama ve kurtarma yaparken kullanılabilecek özel ekipman ve teknikler üzerinde araştırma yaparak ve arkeolojik bulguların korunmasına yönelik prosedürleri ve rehberleri incelenecektir.

Tezin amacı; 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'nin 11 ilini ve Suriye'yi etkileyen depremde, özellikle, İskenderun'da hasar görmüş kültürel miras alanlarının deprem öncesi ve sonrası durumunu ve arama kurtarma ekiplerinin kültürel miras alanlarındaki rollerini kaynaklarla ortaya koymaktadır.

Kültürel miras alanlarında gerçekleştirilen kentsel arama ve kurtarma operasyonlarında, uluslararası standartlara uygun eğitim almış ekiplerin görevlendirilmesi, hem insan hayatını kurtarma oranını artıracak hem de kültürel mirasa verilen zararı azaltacaktır.

1.2 Hipotez

Kültürel miras alanlarında gerçekleştirilen kentsel arama ve kurtarma operasyonlarında, uluslararası standartlara uygun eğitim almış ekiplerin görevlendirilmesi, hem insan hayatını kurtarma oranını artıracak hem de kültürel mirasa verilen zararı azaltacaktır.

Uluslararası standartların, farklı alanlarda olduğu gibi, arama ve kurtarma faaliyetlerinde de önemli bir rol oynadığı ve ekiplerin etkinliğini artırdığı genel kabul gören bir gerçektir.

Ülkemizde, 1999 Değirmendere Depremi sonrası afetlere müdahale sistemi baştan sona değişmiş, pek çok nitelikli arama kurtarma ekibi kurulmuştur. Arama ve kurtarma çalışmaları her geçen gün daha ileri gitmektedir.

Kültürel mirasa yönelik afet risk yönetimi paralel olarak gelişememiştir. Afet öncesi yapılması gerekenler tam olarak uygulanmadığı için afet sonrası müdahaleler hem insan hayatı hem de yapılar için gecikmelere sebep olmaktadır.

Türkiye'deki tarihi şehir merkezlerinde gerçekleşen depremler sonrasında yapılan arama kurtarma çalışmalarında, yapısal güçlendirme çalışmaları yapılmamış binalarda kültürel mirasa verilen zararın daha fazladır.

1.3 Literatür Özeti

Kültürel miras alanları, tarihi ve kültürel değerlere zarar vermeden acil durum müdahalesi yapmayı gerektiren karmaşık bir alandır. Bu literatür özeti, kültürel miras alanlarında KAK'ın temel prensipleri, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasına yönelik müdahale yöntemleri, KAK ekipleri için eğitim ve kapasite geliştirme programları ve KAK'ın politikalara katkısı hakkında bilgi sunmaktadır.

KAK, temel prensip olarak, tarihi ve kültürel değerlere saygılı bir şekilde olmalıdır. Müdahaleler, minimum hasar prensibi ve geri dönüştürülebilirlik prensibi göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.

Bu müdahale yöntemleri tarihi yapılarda arama kurtarma için özel ekipman ve teknikler gerektirir. Arkeolojik bulguların korunması için özel prosedürler ve rehberler uygulanmalıdır.

KAK ekipleri, tarihi ve kültürel değerlerin korunması konusunda özel eğitim almalıdır. Teorik programları, teorik ve pratik uygulamaları içermelidir.

KAK, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasına yönelik politikaların geliştirilmesine katkıda bulunabilir. KAK uygulamalarının iyileştirilmesi, bu politikaların etkinliğini artıracaktır.

Tezin 1. bölümünde tezin amacı ve yöntemi verilerek kentesel arama kurtarmanın tanımı yapılmıştır. Bu bölümde, dünyada KAK standartlarının temelini oluşturmuş ve devamlı geliştirmekte olan, Uluslararası Arama Kurtarma Danışmanlık Grubu, INSARAG'ın kaynaklarından yararlanılmıştır.

"INSARAG Guidelines, Volume III – Operational Field Guide, 2020" yönergesi ve "https://www.insarag.org/, INSARAG, Uluslararası Arama ve Kurtarma Danışma Grubu" web sayfasından yararlanılmıştır.

Tezin 2. bölümünde, kültürel miras ile ilgili kavramlar ve bu alanların korunması hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bölümde, ülkemizde yürürlükte olan ilgili kanunlarından ve UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN gibi kuruluşların çalışmalarından yararlanılmıştır.

"T.C. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, kanun no:2863, 1983", "Kültür Varlıklarına Yönelik Afet Risklerinin Yönetimi, İstanbul Tarihi Alan Başkanlığı, 2019", "Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Onarılması Konularında Kaynakça, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1990", "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Sayısı: 25842, 2005", "T.C. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, kanun no:2863, 1983", "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Sayısı: 25842, 2005" kaynak ve kanunlarından, "Özdemir, E. (2024), Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kültürel Miras Farkındalığı ve Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Turist Rehberliği Öğrencilerinin Algılarının Değerlendirilmesi", "Sekban, F. S. (2019). Kentsel Kültürel Miras Alanlarında Alan Yönetimi Deneyimleri ve Yerele Özgü Koruma Yönetim Model Önerisi: Kastamonu Tarihi Şehir Merkezi Örneği", "Gündoğdu, F. D. (2014). Tarihi Çevrelerde Afet Risk YÖnetimi için Bir Model Önerisi", "Uzunel, A. (2023). Arkeolojik Alanlarda Afet Risklerinin Yönetimi İçin Bir Yöntem Önerisi" tez çalışmalarından, "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi, UNESCO, 1972", "Dünya Mirası Alanlarında Afet Risklerinin Yönetimi: UNESCO'nun Çalışmaları. Kültür Varlıklarına Yönelik Afet Risklerinin Yönetimi, UNESCO, 2019", "Kriz Zamanlarında Kültürel Miras için İlk Yardım, Kültürel Varlıkların Korunması ve Restorasyonu için Uluslararası Çalışma Merkezi (ICCROM), 2018", "ICCROM Kültürel Mirasın Korunması için Risk Yönetimi Rehberi", "Kültür Varlıkları ve Deprem: Görüş ve Değerlendirme ve Öneriler, ICOMOS, 2023", "Cultural Heritage and Disaster Management: A Compendium of Best Practices, UNESCO, 2015" sözleşme ve rehberlerinden, "Ünal, G.Z. (2015). Tarihi Çevrede Afet Risklerinin Yönetimi: Gri Bölgeleri Azaltmak, Mimarist

Dergisi, 2015/3", "Ünal, Z. G. (Editor), Ertürk, N. (Editor), (2019). Kültür Varlıklarına Yönelik Afet Risklerinin Yönetimi. İstanbul: İstanbul Tarihi Alanları Alan Başlanlığı." kitap ve kitap bölümlerinden, "https://whc.unesco.org/en/, UNESCO, Dünya Mirası Sözleşmesi", "https://www.icomos.org/, ICOMOS, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi" web sayfalarından faydalanılmıştır.

Tezin 3. bölümünde, deprem'de kültürel mirasın korunmasında arama ve kurtarma ekiplerinin yeri anlatılmıştır. Bu bölümde, "Urban Search and Rescue at Heritage Sites, Guidance Note, INSARAG, 2023", "INSARAG Guidelines, Volume III – Operational Field Guide, 2020" yönergelerinden ve ülkemizde faliyet gösteren sertifikalı KAK ekiplerinin web sayfalarından faydalanılmıştır.

Tezin 4. ve 5. bölümünde, 6. Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi'nin Hatay ve İskenderun'da etkilediği kültürel miras alanları anlatılmıştır. Bu bölümlerde depremde büyük rol oynayan INSARAG'ın deprem sonrası yayınladığı olan "INSARAG After Action Review 2023 Türkiye and Syria Earthquakes, INSARAG, 2024" raporundan, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı başta olmak üzere TMMOB Mimarlar Odası ve İnşaat Mühendisleri Odası'nın hazırladıkları deprem sonrası raporlarından yararlanılmıştır. ("Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023", "Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Yeniden İmar ve Gelişme Raporu, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2024", "Mimarlar Odası 6 Şubat 2023 Depremleri Raporları I & II, 2023")

Hatay ve İskenderun özelinde Hatay Valiliği web sayfası, İskenderun Kaymakamlığı ve Belediyesi web sayfalarının yanı sıra "Nalça, C. (2018). İskenderun tarihi kent dokusunun 19. yüzyıl ortasından Fransız mandası döneminin sonuna kadarki dönüşümü" tez çalışmasından da faydalanılmıştır.

2
KÜLTÜREL MİRAS İLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE BU ALANLARIN KORUNMASI

2.1 Kültürel Miras Nedir?

Kültürel miras kavramı, insanlık tarihindeki önemli değerlerin, geleneklerin, sanat eserlerinin, yapıların, dilin ve diğer kültürel unsurların oluşturduğu zengin mirası ifade eder. Bu miras, bir toplumun geçmişini, kimliğini ve değerlerini yansıtarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlar (Külcü, 2015).

"Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" (2863 no ve 3. Madde) kültür varlıkları; yani diğer bir anlamıyla kültürel miras kavramını, "tarih öncesi ve tarihi devirlere ait kültür, bilim, din ve güzel sanatlarla alakalı veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır" olarak tanımlamıştır (URL01).

Kültürel mirasın önemli bileşenleri tarihi yapılar ve mekanlar, sanat eserleri, gelenekler ve ritüeller, dil ve edebiyat, müzik ve dans olarak sayılabilir (Akgün, 2024).

Tarihi yapılar ve mekânlar, antik şehirler, kaleler, tapınaklar gibi yapılar, bir toplumun tarihini ve mühendislik becerilerini yansıtır.

Sanat eserleri, resimler, heykeller, el sanatları ve diğer sanat eserleri kültürel ifade biçimleridir ve sanatçıların dönemlerini, toplumsal değerleri ve estetik anlayışları yansıtabilir.

Gelenekler ve ritüeller, bir toplumun düğünleri, festivalleri, bayramları gibi geleneksel etkinlikler, kültürel birikimi ve toplumun sosyal yapısını gösterir.

Dil ve edebiyat, bir dil, bir toplumun düşünce yapısını ve kültürel ifadesini taşır. Edebiyat ise bu dili kullanarak hikayeler, şiirler ve diğer yazılı eserler aracılığıyla kültürü aktarır.

Müzik ve dans, müzik ve dans, bir toplumun duygusal ifadesi ve eğlence kültürünün önemli bir parçasıdır.

Doğal miras ve çevre: özel doğal alanlar, ekosistemler ve biyolojik çeşitlilik, bir toplumun çevresel değerlerini ve bu değerlerin nasıl korunduğunu gösterir (Akyıldız, 2023; Tsivolas, 2019).

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi (ICOMOS), 1965 senesinde, başlangıçta Avrupa merkezli mimari koruma uzmanlarından oluşan bir grup tarafından kurulmuş ve çağdaş binaların antik alanlarla uyumunu sağlamak için kılavuzlar geliştirmiştir (Gfeller, 2013). "UNESCO kültürel mirasın tanımını, yalnızca doğal miras alanları değil, aynı zamanda, modern, kırsal ve endüstriyel mimarlık gibi unsurları da kapsayacak şekilde genişletmiştir" (Petti vd., 2019). Kültürel mirasa ve doğal mirasa yönelik sınıflandırma aşağıdaki tabloda sunulmaktadır (Tablo 2.1) (Aslan, Z.,ve Ardemagni, M., 2006).

Kültürel miras, insanlığın ortak bir hazinesidir ve kökenleri insanlığın ilk adımlarına kadar uzanır. Yüzyıllar boyunca, farklı medeniyetler ve toplumlar, kendilerini ifade etmek, inançlarını ve değerlerini yansıtmak ve gelecek nesillere aktarmak için eserler ve gelenekler yarattılar. Bu eserler ve gelenekler, dillerin gelişmesine, sanatın ve mimarinin ilerlemesine ve farklı kültürlerin birbirleriyle etkileşime girmesine katkıda bulundu. (Göktürk, 2023)

Modernleşme ve küreselleşme, kültürel mirasın korunması ve sonraki nesillere aktarılmasını daha da önemli hale getirdi. Endüstriyel kalkınma ve kentleşme, tarihi eserleri ve sit alanlarını yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakırken, teknolojik gelişmeler de bu mirasın korunmasına ve belgelenmesine yeni imkanlar sundu. UNESCO gibi uluslararası kuruluşlarla beraber sivil toplum kuruluşları da kültürel mirasın korunması çalışmaları yürütmekte, bu mirası gelecek nesillere aktarmak için çaba göstermektedir (Rzayeva, 2020).

Tablo 2.1 Kültürel Mirasa Yönelik Sınıflandırma

(Aslan, Z.,ve Ardemagni, M., 2006).

<table>
<tr><th colspan="3">Kültürel Miras</th><th>Doğal Miras</th></tr>
<tr><th colspan="2">Somut Kültürel Miras</th><th>Somut Olmayan Kültürel Miras</th><th>Somut ve Taşınmaz Miras</th></tr>
<tr><th>Taşınır</th><th>Taşınmaz</th><td rowspan="2">Sözlü gelenekler
Sosyal uygulamalar
Dans
Tiyatro
Edebiyat
Müzik
Dini törenler
Gelenek ve görenekler
El sanatları</td><td rowspan="2">Doğal manzaralar
Jeolojik ve fiziksel oluşumlar
Bilimsel ve estetik oluşumlar
Doğal park alanları</td></tr>
<tr><td>Arşivler
Kütüphaneler
Müze koleksiyonları</td><td>Binalar
Kültürel manzaralar
Arkeolojik alanlar
Tarihi yerler
Anıtlar
Tarihi park ve bahçeler
Mimari eserler
Botanik bahçeleri</td></tr>
</table>

Mimari açıdan kültürel miras, saraylar, anıtlar, tarihi kentler, camiler, kiliseler, gibi mimari yapılardan meydana gelmez. Aynı zamanda, bir ulusun kimliğini, tarihini ve değerlerini yansıtan canlı bir mirastır. Bu yapılar, estetik ve teknik açıdan önemli değer taşır ve gelecek nesillere aktarılması gereken önemli bir bilgi kaynağıdır. Anıtlar, yapı toplulukları, sitler de kültürel mirasın birer parçasıdır.

“Kültürel miras korunmalı ve gelecek nesillere aktarılmalıdır. Bu, eğitim, araştırma, restorasyon ve farkındalık çalışmalarıyla gerçekleştirilir.” (Özdemir, 2024)

“Bütün insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen evrensel değerlere sahip kültürel ve doğal varlıkları dünyaya tanıtmak, toplumda söz konusu evrensel mirasa sahip çıkacak bilinci oluşturmak ve çeşitli sebeplerle bozulan, yok olan kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gerekli işbirliğini sağlamak amacıyla UNESCO’nun 17 Ekim – 21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris’te toplanan 17. Genel Konferansı kapsamında, 16 Kasım 1972 tarihinde “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme” kabul edilmiştir. 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla katılmamız uygun bulunan bu Sözleşme, 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Ülkemizin, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün sorumluluğu altında yürüttüğü çalışmalar neticesinde bugüne kadar UNESCO Dünya Miras Listesi’ne 21 adet varlığımızın alınması sağlanmıştır.” (URL02) Bu listede yer alan kültürel ve doğal miras alanları aşağıdaki şekildedir (Tablo 2.2).

Tablo 2.2 UNESCO Dünya Miras Listesi’nde, Türkiye’de bulunan doğal ve kültürel miras alanları (URL02)

Adı	Yılı	Tipi
İstanbul Tarihi Alanları	**1985**	**Kültürel**
Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Sivas	**1985**	**Kültürel**
Hattuşa (Boğazköy) - Hitit Başkenti, Çorum	**1986**	**Kültürel**
Nemrut Dağı, Adıyaman- Kahta	**1987**	**Kültürel**
Xanthos-Letoon, Antalya- Muğla	**1988**	**Kültürel**
Safranbolu Şehri, Karabük	**1994**	**Kültürel**

Tablo 2.2 UNESCO Dünya Miras Listesi'nde, Türkiye'de bulunan doğal ve kültürel miras alanları (devamı)

Troya Arkeolojik Alanı, Çanakkale	**1998**	**Kültürel**
Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi, Edirne	**2011**	**Kültürel**
Çatalhöyük Neolitik Alanı, Konya	**2012**	**Kültürel**
Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı, İzmir	**2014**	**Kültürel**
Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu	**2014**	**Kültürel**
Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı	**2015**	**Kültürel**
Efes, İzmir	**2015**	**Kültürel**
Ani Arkeolojik Alanı, Kars	**2016**	**Kültürel**
Afrodisias, Aydın	**2017**	**Kültürel**
Göbeklitepe, Şanlıurfa	**2018**	**Kültürel**
Arslantepe Höyüğü, Malatya	**2021**	**Kültürel**
Gordion, Ankara	**2023**	**Kültürel**
Anadolu'nun Orta Çağ Dönemi Ahşap Hipostil Camiileri	**2023**	**Kültürel**
Göreme Milli Parkı ve Kapadokya, Nevşehir	**1985**	**Kültürel ve Doğal**
Pamukkale-Hierapolis, Denizli	**1988**	**Kültürel ve Doğal**

Şanlıurfa'da yeralan Göbeklitepe Arkeolojik Alanı da bu listede yer almaktadır. 1994 yılında başlatılan kazı çalışmaları sonrasında, Göbeklitepe'nin 12.000 yıl öncesine kadar uzandığı anlaşılmıştır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 Göbeklitepe, Şanlıurfa (URL03)

Kültürel mirasın mimari açıdan önemi, insanlık tarihinden gelen ve gelecek nesillere aktarılan maddi ve manevi değerlerin korunması ve anlamının sürdürülmesiyle ilgilidir.

Bu özellikleri taşıyan, dünyadaki örneklerden biri olan Elhamra Sarayı, Endülüs İslam medeniyetinin en önemli eserlerinden biridir. İslam, Hristiyan ve Yahudi kültürlerinin bir araya geldiği ve etkileşim içinde olduğu bir dönemin ürünüdür. Saray kompleksi, mimari zarafeti, bahçe düzenlemesi, İslam sanatının detaylı süslemeleri ve su mimarisiyle tanınır. Elhamra, Endülüs İslam medeniyetinin zirvesini ve İspanya'daki Müslüman hakimiyetinin son dönemlerini temsil eder. Bu yönüyle, Elhamra, İspanyol kimliğinde ve kültürel mirasında önemli bir yer tutar. Elhamra Sarayı hem İspanyol kimliğinin hem de tarihinin önemli bir sembolüdür. Bugün, turistlerin yanı sıra sanat tarihçileri ve kültürel araştırmacılar tarafından büyük ilgi görür ve dünya çapında önemli bir kültürel miras olarak kabul edilir (Şekil 2.2).

Şekil 2.2 Elhamra Sarayı, Granada, İspanya (URL04)

Tarihi eserler, sanat ve mimari açıdan önemli örneklerdir. Özellikle antik yapılar, heykeller, resimler ve diğer sanat eserleri, insanlığın sanatsal ve mimari geçmişini yansıtır. Bu yapılar, bir ulusun kimliğinin ve tarihinin önemli bir parçasıdır.

Geçmişten günümüze uzanan bir köprü görevi görür ve bir ulusun kökenlerini ve değerlerini anlamamıza yardımcı olur.

Aynı zamanda bu yapılar, mimari açıdan güzellik ve zarafet gösterir. İnşa edildikleri dönemdeki teknik becerilerin ve bilgi birikiminin bir göstergesidir.

Eyfel Kulesi, dünya genelinde tanınan ve hayranlık uyandıran bir estetik yapıdır. Gustave Eiffel tarafından tasarlanan kule, demir iskelet yapısı ve dikkat çekici simetrisiyle öne çıkar. Kule, yüksekliği, zarif çelik yapısı ve geometrik desenleriyle çağının mimari anlayışını yeniden tanımlar. Aynı zamanda, her dört bir yanından farklı açılardan bakıldığında farklı bir görünüm sunmasıyla da estetik açıdan çarpıcıdır. Paris'in sembollerinden biri haline gelen Eyfel Kulesi, şehrin siluetine eşsiz bir katkı sağlar ve ziyaretçileri estetik bir deneyime davet eder.

Eyfel Kulesi, estetik ve teknik açıdan önemli bir eser olarak dünya çapında tanınır ve her yıl milyonlarca ziyaretçiyi ağırlar. Hem mimarlık hem de mühendislik alanında birçok insan için ilham kaynağı olmuş ve modern çağın sembollerinden biri haline gelmiştir (Şekil 2.3).

Şekil 2.3 Eyfel Kulesi, Paris, Fransa (URL05)

Diğer taraftan eğitim ve turizm açısından da önemli kaynaklardır. Geçmişin değerlerini ve becerilerini gelecek nesillere aktarmak için önemli bir araçtır.

Tarihi eserler turizmi teşvik ederek ve yerel ekonomiye katkıda bulunarak ekonomik açıdan da önemli bir rol oynar (Külcü, 2015).

Bu özelliği en iyi anlatan örneklerden biri olan Louvre Müzesi, Dünya'nın en büyük sanat müzelerinden biridir ve zengin koleksiyonuyla sanat tarihine ışık tutar. Müze, binlerce yıllık sanat eserlerini barındırır ve ziyaretçilere farklı dönemlerden ve kültürlerden eserleri keşfetme fırsatı sunar. Louvre'da bulunan eserler arasında antik çağ heykelleri, Orta Çağ ve Rönesans dönemi tabloları, Asya sanatı eserleri, İslam sanatı eserleri ve daha pek çok türden eser yer alır. Bu zengin koleksiyon, öğrencilerin ve sanat tutkunlarının sanat tarihini derinlemesine öğrenmelerine olanak sağlar. Ayrıca, Louvre Müzesi, düzenlediği sergiler, atölye çalışmaları ve eğitim programlarıyla sanat eğitimine katkıda bulunur.

Louvre Müzesi, her yıl milyonlarca turisti ağırlayan önemli bir turistik cazibe merkezidir. Paris'in sembollerinden biri olan müze, turistlerin çoğunun ziyaret etmek istediği ilk yerlerden biridir. Müzenin etkileyici mimarisi ve ünlü eserleri, ziyaretçilerin ilgisini çeker. Mona Lisa gibi dünyaca ünlü eserlerin yanı sıra, müzenin kendisi de sanat ve kültür tarihi açısından büyük bir öneme sahiptir. Louvre, ziyaretçilere sanat dolu bir deneyim sunmanın yanı sıra, Paris'in tarihini ve kültürünü keşfetme fırsatı da sağlar. Bu nedenle, Louvre Müzesi, eğitim ve turizm açısından önemli bir merkezdir ve dünya çapında tanınır.

Louvre Müzesi, sanatın ve kültürün merkezi olarak hem eğitim alanında hem de turizmde büyük bir rol oynar. Ziyaretçilere benzersiz sanat eserlerini keşfetme ve sanat tarihini öğrenme fırsatı sunar, aynı zamanda Paris'in zengin kültürel mirasını deneyimleme şansı verir (Şekil 2.4).

Şekil 2.4 Louvre Müzesi, Paris, Fransa (URL06)

Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu'na göre, "Sit alanı, tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır." (URL01).

Sit alanlarına örneklerden biri de ülkemizdeki Kütahya, Çavdarhisar ilçesindeki Aizonai Antik Şehri'dir. Roma İmparatorluğu'nun en önemli kentlerinden biri olma özelliğini taşıyan ve Anadolu'nun en görkemli antik kentlerinden biridir. Günümüze oldukça sağlam bir şekilde korunmuş tapınakları, agorası, tiyatrosu ve diğer anıtlarıyla ziyaretçileri büyülemektedir. Aizonai Antik Kenti, UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ndedir (Şekil 2.5).

Şekil 2.5 Aizonai Antik Kenti, Kütahya (URL07)

Sit alanları, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (2863) tarafından korunmaktadır.

Arkeolojik, tarihi, doğal, kültürel sit alan türleri vardır. Sit alanlarında yapılacak her türlü faaliyet, bakanlığın iznine tabidir. Bu alanlarda izinsiz inşaat yapmak, tarihi eserlere zarar vermek veya doğal güzellikleri tahrip etmek yasaktır.

Sit alanları, geçmişten günümüze gelen tarihi ve kültürel mirasın korunması için önemlidir. Doğal güzellikleri ve peyzajları ile de gelecek nesillere aktarılmaları gerekmektedir. Turizm açısından da önemli bir potansiyele sahiplerdir.

Buna en iyi örnkelerden biri, ülkemizdeki Efes Antik Kenti ve Bergama Antik Kenti'dir. Ayrıca tez konusunun kapsadığı İskenderun ilçesinin bağlı olduğu Hatay kentinde de 150 adet Arkeolojik sit alanı, 5 adet doğal sit alanı (Antakya, Harbiye, Reyhanlı-Yenişehir, Kırıkhan Gölbaşı Erzin Başlamış), 1 adet kentsel sit alanı (Antakya) bulunmaktadır (URL08).

2.2 Kültürel Miras Alanlarında Koruma

Kültürel miras alanları, bir ulusun kimliği ve tarihi açısından hayati öneme sahiptir. Geçmişten günümüze uzanan bir köprü görevi görerek, estetik ve teknik değer taşırlar ve eğitim, turizm ve ekonomi için de önemli bir kaynak teşkil ederler. Bu alanların korunması, ulusal ve uluslararası çapta ortak bir sorumluluktur.

Somut ve soyut kültürel mirasın korunması, hem geçmişin değerlerini gelecek nesillere aktarmak hem de bu değerlerin sürdürülebilirliğini sağlamak için

önemlidir. Bütüncül bir planlama ile yönetim planı yapma gerekliliği vardır. Koruma, kullanma ve yaşatma dengesini dikkate alarak, yorumlama ve sunum teknikleri ile ziyaretçi yönetimini planlamak gerekir. Aynı zamanda risk faktörlerini azaltmak veya önlemek, katılımcı yaklaşımla halkı organizasyonun parçası yapmak bölgenin kalkınmasını destekleyecek ve miras bilinci oluşturmaya yardımcı olacaktır (Keskin, Furat, Güler, 2020).

Kültürel miras alanlarının korunması için kullanılan yöntemlerden ilki yasal düzenlemelerdir. Kültürel varlıkların korunmasına yönelik ulusal ve uluslararası yasaların ve sözleşmelerin titizlikle uygulanması gerekmektedir. Ülkemizde, "2863 no'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu", tüm kültürel ve doğal varlıkların korunmasına ilişkin temel çerçeveyi oluşturmaktadır. Kanun, kültürel varlıkların korunmasına yönelik tespit, kayıt, koruma ve onarım gibi işlemleri düzenlemektedir. 2863 sayılı kanun kapsamında kültürel varlıkların korunmasına ve onarımı ile ilgili usul ve esasları düzenleyen "Kültür Varlıklarının Koruma ve Onarımına Dair Yönetmelik" ve "5226 no'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile de 2863 sayılı kanunda yapılan değişikliklerle, kültürel varlıkların korunmasına yönelik yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenlemeler arasında, kültürel varlıkların tahrip edilmesi veya yok edilmesi halinde uygulanacak yaptırımların artırılması yer almaktadır.

Ülkemiz aynı zamanda uluslararası alanda, savaş durumunda kültürel varlıkların korunmasına ilişkin kuralları düzenleyen "Lahey Anlaşması" ve "UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi (1972)"nde de taraftır (Coşkun, Kurt, 2021).

Kültürel değerler için koruma alanlarının bilimsel ve teknik kriterlere göre belirlenmesi gerekmektedir. Tarihi ve arkeolojik sit alanları (antik kentler, kaleler, camiler ve kiliseler gibi tarihi ve arkeolojik sit alanları), mimari ve kültürel miras (geleneksel köyler, kasabalar ve tarihi yapılar) ve manevi değerler (kutsal alanlar, mezarlıklar ve dini yapılar) bu alanların belirlenmesine kaynak oluştururlar.

Fransa'da Notre Dame Katedrali gibi önemli tarihi yapılar, yasal düzenlemelerle korunmaktadır (Şekil 2.6). Bu yapılar, ulusal miras olarak kabul edilir ve koruma altına alınır. Özellikle tarihi binaların korunması ve restorasyonu için özel yasal

düzenlemeler ve kuruluşlar oluşturulmuştur. Bu düzenlemeler, yapıların yasa dışı tahribat ve talandan korunmasını sağlar.

Şekil 2.6 Notre Dame de Paris (URL09)

Belgeleme, koruma sürecinin temel unsurlarından biridir. Doğru ve kapsamlı belgeleme, koruma çalışmaları için sağlam bir temel oluşturmaya yardımcı olur.

Geçmişteki yaşam tarzları ve yerleşim biçimleri hakkında bilgi toplamak için arkeolojik kazılar yapılır. Binaların ve tarihi yapıların tarihi ve mimari özellikleri hakkında bilgi edinmek için ise mimari ve tarihi araştırmalar yapılır. Eserlerin detaylı kaydedilmeleri için ise fotoğraf ve videolardan faydalanılır. Tarihi yapı ve eserlerin dijital ortama geçirilmesi ve üç boyutlu modellerini oluşturmak için 3D tarama teknolojisinden faydalanılır.

Belgeleme sayesinde hasar değerlendirmesi, arşivleme, eğitim ve araştırma ile restorasyon ve onarım çalışmaları kolaylıkla yapılabilir.

İstanbul'daki Ayasofya Camii (Şekil 2.7) tarihi ve mimari açıdan belgelenmiş bir yapıdır. Bu yapı, geçmişte kilise ve cami olarak kullanılmıştır ve birçok farklı döneme ait mimari özellikleri barındırır. Ayasofya'nın belgelenmesi, tarihi ve mimari açıdan zengin bir kaynak oluşturur ve gelecek nesillere önemli bir bilgi aktarımı sağlar.

Şekil 2.7 Ayasofya Camii (URL10)

Onarım ve restorasyon da koruma yöntemleri arasında yer alır. Bilimsel ve teknik ilkeler ışığında, özgün karakterini koruyarak ve geri döndürülebilirlik prensibine bağlı kalarak onarım ve restorasyon çalışmaları yapılmalıdır. Geleneksel malzeme ve tekniklerin, mümkün olduğunca kullanımı sağlanmalı, sürdürülebilirlik ve uzun vadeli korumaya öncelik verilmesi gerekmektedir.

Onarım, kültürel mirasın fiziksel durumunu ve görsel görünümünü önemli ölçüde iyileştirebilen eylemleri içerir. Onarım, temizlik, tamir ve konsolidasyon gibi eylemleri içerebilir. Onarımın türü, mirasın doğası ve yapıldığı malzemeye bağlıdır.

Restorasyon, kültürel mirasın özgün görünümünü ve değerini korumak ve geri kazandırmak için yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalar, eserlerin tarihi ve estetik değerlerine saygı duyarak, orijinal malzeme ve tekniklerin kullanılmasını gerektirir. Restorasyon, onarımdan daha kapsamlı bir süreçtir ve genellikle daha fazla uzmanlık ve beceri gerektirir.

Onarım ve restorasyon arasındaki temel farklar Tablo 2.3'te gösterilmiştir.

Tablo 2.3 Onarım ve restorasyon arasındaki temel farklar (Yazar tarafından yapılmıştır.)

Özellik	Onarım	Restorasyon
Amaç	**Eserlerin fiziksel durumunu ve görsel görünümünü iyileştirmek**	**Eserlerin özgün görünümünü ve değerini korumak ve geri kazandırmak**
Kapsam	**Daha az kapsamlı**	**Daha kapsamlı**
Uzmanlık	**Daha az uzmanlık gerektirir**	**Daha fazla uzmanlık ve beceri gerektirir**
Süre	**Daha kısa sürebilir**	**Daha uzun sürebilir**

Türkiye'de şu anda devam eden proje ve restorasyonları Kültür ve Turizm Bakanlığı web sayfasından takip edilebilmektedir (URL11).

Dünya'daki restorasyonlarla korunan Roma Dönemi Kolezyumu (Şekil 2.8), tarihi ve mimari açıdan önemli bir yapıdır. Yıllar içinde çeşitli doğal afetler ve insan etkileri nedeniyle zarar görmüştür. Ancak, sürekli olarak yapılan onarımlar ve restorasyon çalışmaları sayesinde Kolezyum'un özgün özellikleri korunmuş ve gelecek nesillere aktarılmıştır.

Şekil 2.8 Roma Kolezyum (URL12)

Koruma çalışmalarında önleyici koruma; hasar ve kayıpları önlemeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, riskleri önceden belirleyerek ve gerekli önlemleri alarak, kültürel miras alanlarının uzun vadeli korunmasını sağlar.

Önleyici korumanın temel prensipleri şunlardır: İlk olarak, risk değerlendirmesi yapılmalıdır; bu, kültürel mirasın doğal afetler, insan faaliyetleri, çevresel etkenler ve diğer unsurlar tarafından nasıl tehdit edildiğini belirler. Ardından, bu risklere karşı planlar oluşturulmalıdır; bu planlar, gerekli önlemleri, sorumluları ve zaman çizelgesini içermelidir. Üçüncü olarak, planlar titizlikle uygulanmalı ve sürekli olarak takip edilmelidir; gerektiğinde planlar güncellenmeli ve yeni önlemler alınmalıdır. Son olarak, yerel halk, sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşlar, kültürel mirasın korunması ve önleyici koruma çalışmalarının önemi konusunda bilgilendirilmelidir. Bu, kültürel mirasın sürdürülebilir korunmasını sağlayan kapsamlı bir yaklaşımdır.

Geleneksel koruma yaklaşımları genellikle uzmanların ve yetkililerin önderliğinde yürütülmüştür. Bu yaklaşımlar, bilimsel ve teknik bilgiye dayanmasına rağmen, yerel halkın ve diğer paydaşların görüşlerini ve ihtiyaçlarını göz ardı etme riski altındadır. Son yıllarda, kültürel miras alanlarının korunmasında kapsamlı kapsayıcı ve sürdürülebilir bir yaklaşım olarak katılımcı koruma ön plana çıkmıştır.

Katılımcı koruma, kültürel miras alanlarının yönetiminde ve korunmasında sivil toplum kuruluşları, yerel halk, özel sektör ve diğer paydaşların aktif çalışmasını teşvik eden bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, farklı paydaşların bilgi ve deneyimlerini

bir araya getirerek, daha kapsamlı ve sürdürülebilir koruma stratejileri geliştirmeyi amaçlamaktadır (Uzunel, 2023).

Daha kapsamlı koruma, farklı paydaşların bakış açılarını ve bilgilerini birleştirerek, tüm risklerin ve tehditlerin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Bu yaklaşım aynı zamanda daha sürdürülebilir bir korumayı teşvik eder; yerel halkın ve diğer paydaşların koruma çalışmalarına katılımı, bu çalışmalara olan sahiplik duygusunu ve desteğini artırır. Ayrıca, daha adil bir koruma için farklı paydaşların ihtiyaçları ve öncelikleri göz önünde bulundurularak, eşitlikçi koruma politikaları geliştirilebilir. Son olarak, kültürel miras alanlarının korunmasına yönelik ortak çalışmalar, topluluklar arasında daha güçlü bir bağ ve dayanışma duygusu oluşturarak daha güçlü topluluklar yaratır. Bu bütünsel yaklaşım, kültürel mirasın korunması ve toplumların güçlenmesi arasında önemli bir ilişki kurar.

Katılımcı koruma uygulamaları, kültürel mirasın korunmasıyla ilgili bir dizi önemli stratejiyi içerir. İlk olarak, yerel halk ve diğer paydaşlar, kültürel mirasın önemi ve korunmasıyla ilgili konularda bilgilendirilmelidir. Ardından, koruma çalışmalarıyla ilgili planlama ve karar verme süreçlerinde farklı paydaşların görüşleri alınmalıdır, böylece danışma ve görüş toplama süreci katılımcı bir yaklaşımla gerçekleştirilir. Ayrıca, yerel halk ve diğer paydaşlar, kültürel mirasın korunmasına yönelik bilgi ve becerilerini geliştirmeleri için eğitimler düzenlenmelidir, bu da eğitim ve kapasite geliştirmenin önemli bir parçasıdır. Farklı paydaşlar arasında işbirliği ve ortaklıklar teşvik edilmeli ve desteklenmelidir, çünkü işbirliği ve ortaklıklar koruma çalışmalarının etkinliğini artırabilir. Son olarak, yerel halkın geleneksel bilgi ve deneyimleri, koruma çalışmalarında değerlendirilmeli ve kullanılmalıdır. Bu da yerel bilgi ve deneyimlerin kullanımının önemini vurgular. Bu katılımcı yaklaşım, kültürel mirasın korunması sürecinde daha etkili ve sürdürülebilir sonuçlar elde etmeyi amaçlar.

Bu yaklaşıma örnek olarak Mısır'daki Giza Piramitleri (Şekil 2.9) verilebilir. Dünya üzerindeki en eski ve en büyük yapılarından biridir. Piramitlerin korunması ve önemi konusunda halkı bilinçlendirmek için çeşitli eğitim programları ve kampanyalar düzenlenir. Ziyaretçilere, bu yapıların hassaslığı ve korunması gerekliliği konusunda bilgi verilir ve bilinçlendirme çalışmalarıyla bu mirasın gelecek kuşaklara aktarılması sağlanır.

Şekil 2.9 Giza Piramitleri (URL13)

Teknolojinin gelişmesi, kültürel miras alanlarının korunmasında yeni ve heyecan verici imkanlar sunmaktadır. Farklı teknolojiler, bu alanların belgelenmesi, korunması, yönetilmesi ve erişilebilir hale getirilmesi gibi çeşitli alanlarda kullanılabilir.

Kültürel miras alanlarında teknolojinin kullanımı, çeşitli alanlarda önemli faydalar sağlar. Öncelikle, 3D tarama, lazer tarama, fotogrametri ve drone fotoğrafçılığı gibi teknolojiler (Şekil 2.10) tarihi yapıların ve eserlerin detaylı ve hassas bir şekilde belgelenmesini sağlar, bu da eserlerin orijinal görünümlerinin dijital ortamda korunmasına olanak tanır.

Ayrıca, uzaktan algılama, sensörler ve yapay zeka gibi teknolojiler, eserlerin durumunu izlemek ve olası hasarları erken teşhis etmek için kullanılabilir, bu da gerekli önlemlerin zamanında alınmasını ve eserlerin bozulmasının önlenebilmesini sağlar.

Şekil 2.10 San Giorgio Maggiore Kilisesi Lidar Taraması (URL14)

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve veri tabanları gibi teknolojiler ise kültürel miras alanlarının envanterlerinin oluşturulması, yönetilmesi ve analiz edilmesi için kullanılabilir, bu sayede bu alanlara ilişkin veriler daha kolay erişilebilir ve kullanılabilir hale gelir.

Son olarak, sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik ve interaktif turlar gibi teknolojiler, kültürel miras alanlarını uzaktan deneyimleme imkanı sunar, bu da fiziksel olarak erişimi olmayan kişilerin bu alanları keşfedebilmesini ve öğrenebilmesini sağlar. Bu teknolojik araçlar, kültürel mirasın korunması, yönetimi ve erişilebilirliği açısından önemli bir rol oynar.

Uluslararası iş birliği, kültürel mirasın korunmasında kritik bir rol oynar. Farklı ülkeler ve kuruluşlar arasındaki bu iş birliği, bilgi ve deneyimlerin paylaşılmasını, ortak projelerin geliştirilmesini ve kaynakların daha etkin kullanılmasını sağlar. Bu yaklaşım, kültürel miras alanlarının korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını daha etkili bir şekilde mümkün kılar. Uluslararası iş birliği sayesinde, kültürel mirasın korunması küresel bir çaba haline gelir ve daha geniş bir perspektiften ele alınır, bu da koruma çabalarının daha kapsamlı ve etkili olmasını sağlar.

Kültürel miras alanlarında uluslararası iş birliğinin önemi birçok açıdan belirgindir. Öncelikle, farklı ülkeler ve kuruluşlar arasında gerçekleşen bu iş birliği, kültürel mirasın korunması ve yönetimi konusundaki bilgi ve deneyimlerin paylaşılmasını sağlar. Bu sayede, birbirlerinden öğrenme ve daha iyi uygulamaların geliştirilmesi

mümkün olur. Ayrıca, uluslararası iş birliği, sınır ötesi kültürel miras alanlarının korunması ve yönetimi gibi büyük ölçekli projelerin geliştirilmesine ve uygulanmasına imkan sağlar. Bunun yanı sıra, farklı ülkeler ve kuruluşlar kaynaklarını birleştirerek, kültürel miras alanlarının korunması için daha fazla imkan elde edebilirler, bu da kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını sağlar. Uluslararası iş birliği aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin kültürel miras alanlarını koruma kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Son olarak, farklı ülkelerden insanların ortak bir amaç için birlikte çalışmaları, kültürel diyalog ve anlayışın gelişmesine katkıda bulunur, bu da kültürel mirasın korunması sürecinde daha geniş bir perspektifin benimsenmesine olanak tanır. Bu nedenlerle, uluslararası iş birliği kültürel mirasın korunması ve yeni nesillere aktarılması söz konusu olduğunda önemli bir konudur (Soyer, 2020).

Uluslararası iş birliği, çeşitli örneklerle somutlaşmaktadır. UNESCO Dünya Mirası Listesi, uluslararası öneme sahip kültürel ve doğal miras alanlarını korumak için oluşturulmuş bir programdır ve ülkeler arasındaki iş birliğini teşvik ederek, bu alanların korunması için gerekli kaynakların ve uzmanlığın sağlanmasına yardımcı olur. ICOMOS, kültürel mirasın korunması ve yönetimi için çalışan bir sivil toplum kuruluşudur ve farklı ülkelerden uzmanları bir araya getirerek, uluslararası standartlar ve yönergeler geliştirmektedir. Bu örgütler ve programlar, uluslararası alanda önemli bir iş birliği ve dayanışma örneği sunmaktadır (URL15).

Ülkemizde 18 kültürel ve karma varlık UNESCO Dünya Mirası Listesi'ndedir. Kapadokya'daki Kaya Kiliseleri, Pamukkale-Hierapolis Travertenleri ve Selimiye Camii bunlardan sadece birkaçıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, bu alanların korunması için çeşitli çalışmalar yürütmektedir.

İtalya’daki Kolesyum ve Pompeii gibi Roma İmparatorluğu'ndan kalma eserler, arkeolojik kazılar, restorasyon çalışmaları ve modern koruma teknikleriyle korunmaktadır.

Peru’daki Machu Picchu antik şehri, UNESCO tarafından Dünya Mirası ve Tehlike Altındaki Miras Listesi'nde yer almaktadır. Yetkililer, erozyon, aşırı turizm ve doğal afetler gibi tehditlerle mücadele için uluslararası iş birliği ve bilimsel çözümler aramaktadır.

Kültürel miras alanlarının korunması, birçok zorlukla karşı karşıyadır. Bu zorluklar, doğal, insan kaynaklı ve sosyo-ekonomik olmak üzere üç ana kategoriye ayrılabilir.

Kültürel miras alanlarının korunmasında doğal afetler, iklim değişikliği ve çevre kirliliği gibi faktörler önemli bir tehdit oluşturur. Depremler, sel baskınları, kasırgalar ve volkanik patlamalar gibi doğal afetler, kültürel miras alanlarına önemli zararlar verebilirken, iklim değişikliği sıcaklık artışı, kuraklık ve deniz seviyesinin yükselmesi gibi sorunlara yol açarak bu alanları tehdit etmektedir. Ayrıca, çevre kirliliği de kültürel miras alanlarına zarar verebilir ve bu alanların bozulmasına neden olabilir. Bu nedenle, kültürel mirasın korunması için doğal afetlere, iklim değişikliğine ve çevre kirliliğine karşı etkili önlemler alınması önemlidir.

Kültürel miras alanlarının korunmasında karşılaşılan zorluklar arasında savaşlar ve çatışmalar önemli bir yer tutar. Bu çatışmalar, kültürel miras alanlarına önemli zararlar verebilir ve bu alanların yok olmasına neden olabilir (Gündoğdu, 2014). Aynı şekilde, kentsel alanların genişlemesi ve altyapı projeleri gibi kentsel gelişmeler de kültürel miras alanlarını yok etme veya tahrip etme riski taşır. Hırsızlık ve yasa dışı kazılar da kültürel miras alanlarının korunmasını zorlaştırır; çünkü bu faaliyetler, eserlerin çalınmasına ve tahrip edilmesine neden olabilir. Aşırı turizm de kültürel miras alanlarına zarar verebilir ve bu alanların doğal ve tarihi değerlerini bozabilir, bu da koruma çalışmalarını daha da zorlaştırır. Bu zorluklarla başa çıkmak için etkili önlemler alınmalı ve koruma çabaları artırılmalıdır.

Yoksulluk, kültürel miras alanlarının korunması için gerekli kaynakların yetersiz kalmasına neden olabilirken, yerel halkın kültürel mirasa ve korunmasına dair yetersiz bilinci, bu alanların korunmasını zorlaştırabilir. Ayrıca, kültürel miras alanlarının korunması için gerekli yasal çerçeve ve düzenlemelerin eksikliği de koruma çabalarını olumsuz etkileyebilir. Bunun yanı sıra, kültürel miras alanlarının korunması için gerekli olan finansal kaynakların yetersiz kalması da bu alanların korunmasını ve restore edilmesini zorlaştırabilir. Bu zorluklarla başa çıkmak için etkili stratejiler geliştirilmeli ve koruma çabalarına destek verilmelidir.

Kültürel miras alanlarının korunması için çeşitli önlemler alınabilir. Öncelikle, uluslararası işbirliği ve koordinasyon önemlidir; çünkü kültürel mirasın uluslararası düzeyde korunması için ortak çabalar gereklidir. Bununla birlikte, kapsamlı ve

etkili yasal düzenlemelerin yapılması da önemlidir çünkü bu düzenlemeler koruma çabalarını destekler ve yasal dayanak sağlar. Ayrıca, kültürel miras alanlarının korunması için gerekli olan finansal kaynakların sağlanması için ulusal ve uluslararası fonlar oluşturulmalıdır. Yerel halkın ve toplumun tüm kesimlerinin kültürel mirasa ve korunmasına dair bilincinin artırılması da önemlidir; çünkü bu, koruma çabalarına destek sağlar. Bu alanların korunması ve yönetiminde modern teknolojilerin kullanılması da önemlidir (Aksu, 2018). Son olarak, kültürel miras alanlarına zarar vermeden sürdürülebilir bir turizm modeli geliştirilmelidir çünkü turizm, bu alanların korunmasını ve sürdürülebilirliğini sağlayabilir. Bu önlemler, kültürel mirasın korunarak, gelecek nesillere aktarılması için önemli adımlar olabilir.

2.3 Kültürel Miras için Afet Risk Yönetimi

Doğal afetlerin etki alanında kalan yerleşim alanlarında, sadece maddi hasar değil, aynı zamanda telafisi mümkün olmayan manevi kayıplar da yaşanmaktadır. Bu kayıpların en büyüğü ise şüphesiz insan canıdır. Kültürel miras ondan sonra gelen en önemli değerdir. (Ünal, 2014).

Afet bölgesinde zarar gören kültürel miras sadece ait olduğu toplumu olumsuz etkilemez. Aynı zamanda diğer toplumlarında kültürlerini, sosyo ekonomik değerlerini ve bilgi kaynaklarını da kötü yönde etkilemektedir (Boccardi, 2006).

Kültürel miraslar toplumun tarihi ile soyut ve somut köprü görevi görürler. Sadece bulundukları toplumun değil dünya içinde hazine değerindedirler. 1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin 1.maddesine göre kültürel mirasın tanımı, anıtlar, yapı toplulukları ve sitlerdir (UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN, 2011).

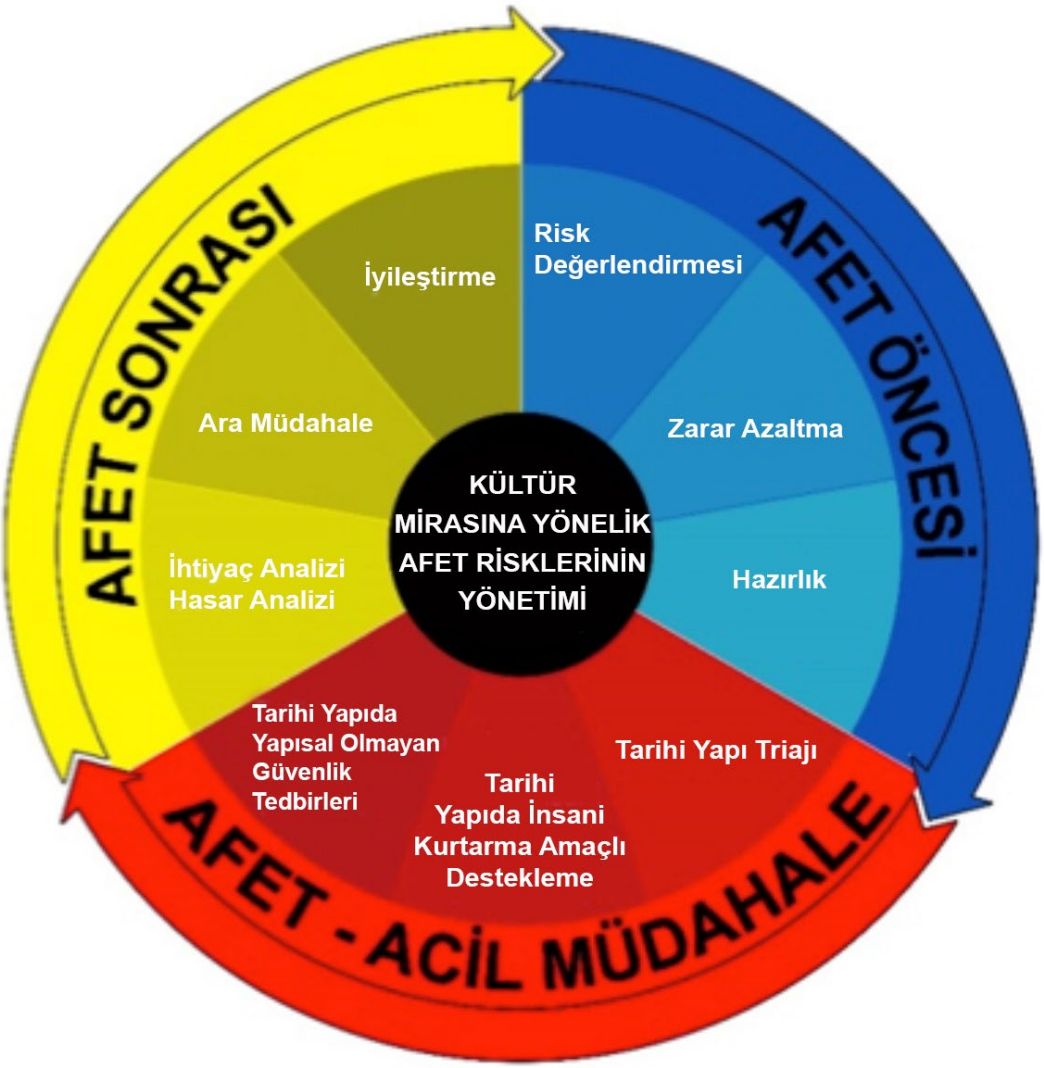
Afetlerde tarihi yapıların zarar görme olasılıkları genelde düzenli ya da usulüne uygun yapılmayan bakım ve onarımlar ile yapılan fonksiyon değişiklikleri ile artmaktadır. Afet alanlarında afet yönetimi bu açıdan önemlidir. Bu, kültürel mirası tehdit eden unsurların kontrol altına alınmasına yardımcı olur (Ünal, 2014).

Her ne kadar doğal afetlerin meydana gelmesi engellenemese bile etkileri, önleyici risk yönetim planlaması ile azaltılabilir. Önleyici risk yönetimi sayesinde afet sonrası kurtarma ve iyileştirme çalışmalarının bütçeleri daha az olacaktır ve bu da

ekonomik sonuçların iyileştirilmesine neden olacaktır (UNESCO,2010). Kültürel mirasın korunması için afet öncesinde önem verilmesinin sonrası önem verilmesinden daha önemli olduğu BM tarafından da belirtilmektedir. Sırasıyla, afet öncesi, anı ve sonrasına yönelik önlemlerin alınması olası risklerin etklilerini azaltır (Oktay, Taş, 2020).

Afet risk yönetimi, 5902 no'lu kanunda, "Ülke, bölge, kent ölçeğinde ve yerel ölçekte risk türleri ve düzeylerini tespit etme, önleme, azaltma ve paylaşma çalışmaları ile bu alandaki planlama esasları. Afet senaryolarının hazırlanması, uygulama önceliklerinin belirlenmesi ve riskin azaltılabilmesi için genel politika ve stratejik planlarla, uygulama planlarının hazırlanması ve hayata geçirilmesi bu süreç kapsamındadır." şeklinde tanımlanmıştır. (AFAD,2019) (Pulhan, 2020).

Afet risk yönetimi döngüsü, afet öncesi, afet anı ve afet sonrası olarak 3 ana aşamadan oluşur. Bu 3 ana aşamanın kendi içinde farklı alt tanımları ve işleri vardır. (Şekil 2.11).

Şekil 2.11 Kültür mirası afet risk yönetimi döngüsü (URL16)

Afet risklerini yönetmek için ilk adım, afet öncesi dönemde olası bir tehlikenin gerçekleşmesi durumunda meydana gelebilecek tüm kayıpları tanımlayan bir risk analizi yapmaktır. Bu analiz sonuçları iki aşamada ve iki olasılık üzerinden değerlendirilir. İlk olarak, tanımlanan riskleri azaltmak için hangi çalışmalar yapılması gerektiği ve çalışmalar sırasında alınması gereken tedbirler ortaya çıkarılır. Ancak tüm bu tedbirlere rağmen bir olay gerçekleşirse, acil müdahale aşaması için yapılacak çalışmalarında tanımlanacağı hazırlık çalışmaları yapılır.

Acil Müdahale Evresi, afetin ve/veya acil durumun gerçekleşmesi halinde başlar. Bu, "0. Saniye" olarak tanımlanır. İlk 72 saat boyunca çalışmalar yoğunlaşır ve bu süre 2 haftaya kadar sürebilir. Temel amacı can kaybını azaltmak olan bu evrede, afet ve/veya olay yerine ulaşan ekipler çalışmalara başlar. "0. Saniye"de, hasar

gören ve yıkılan yapılardan kazazedeler kurtarılır, risk oluşturan hasarlı yapılar kontrollü bir şekilde yıkılır ve bu tür enkazlar birkaç gün içinde kaldırılır.

Acil müdahale evresinde, insani kurtarma ve yardım çalışmaları önceliklidir. Genel görüşe göre tarihi yapılara yönelik acil müdahale bir sonraki evre olan iyileştirme evresinde olmalıdır. İçinde yaşayanların bulunduğu tarihi bir yapının hasar alması durumunda, arama ve kurtarma çalışmaları sırasında yapının çökmemesi için arama ve kurtarma çalışmaları öncelikle taşıyıcı sistemin desteklemesinden sonra yapılır. Uluslararası literatürde kullanılan "Kültür Mirası Afet Risk Yönetimi Döngüsü"'nde, yer alan "Tarihi Yapı Triyajı" tarihi yapılarla ilgili acil müdahale aşamasında yapılması gereken ilk müdahale çalışmaları içerir. Tarihi Yapı Triyajı, müdahale edilen tarihi yapı enkazlarında önceliklerin belirlenmesini sağlar. Can kurtarma amacı için çalışanların güvenliği için taşıyıcı sistem destekleme çalışmalarını da içerir.

Hazırlık aşamasında acil durumda yapılacakların planlanması, prosedürlerin yazılması ve bunların tatbikatlar ile desteklenmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde afet sonrası acil durum yönetimi sağlıklı olarak yapılabilir.

3
DEPREM'DE KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINDA ARAMA VE KURTARMA EKİPLERİNİN YERİ

Doğal afetler kültürel miras alanlarına ciddi zararlar verebilir. Bu durum, tarihi yapıların, sanat eserlerinin ve diğer önemli kültürel öğelerin korunmasını zorlaştırabilir. Arama kurtarma ekipleri, afet sonrası ilk müdahalede bulunarak, bu varlıkların daha fazla zarar görmesini önlemek ve mümkünse kurtarmak için hızlı ve etkili bir şekilde hareket ederler (Gündoğdu, 2014).

Afetlerden hemen sonra acil müdahale aşamasının ilk 72 saati en kritik evredir (INSARAG, 2024). Bir deprem sonrası enkazdan kazazedelerin çıkarılması ilk bir birkaç gün içinde yapılır. Ancak risk oluşturan tam yıkılmamış yapılar çevre güvenliği için arama ve kurtarma çalışması biten binalar kontrollü olarak yıkılmalıdır. Bu müdahalelerin yapıldığı tarihi yapılarda konunun uzmanlarının arama ve kurtarma aşamasından başlayarak tüm aşamalarda ekiplere destek olması çok önemlidir. Örnek olarak, KAK ekiplerinin çalışma yaptığı binanın geleneksel yapım sistemi ve deprem davranış biçimleri hakkında bilgi verebilecek uzmanların sahada olmaları büyük yarar sağlayacaktır (Ünal, 2015).

UNDRR, UNESCO, ICOMOS, ICORP, ICCROM gibi kurumların dünya çapında yaptıkları çalışmalar ile kültürel mirasın korunması ve afetler sonucu oluşabilecek zararlar azaltılmaya çalışılmaktadır. Türkiye'de bu tip faaliyetler, 2863 sayılı Kanun kapsamında yürütülmektedir.

3.1 Depremde Kültürel Miras Alanlarının Korunmasında Arama Kurtarma Ekiplerinin Oluşturulması

Kentsel Arama Kurtarma Ekibi (KAK), genellikle doğal afetler, savaş, terörizm veya kazalar sonucu meydana gelen yapısal çökmelerde mahsur kalan kurbanların yerini tespit etme, çıkarma ve ilk tıbbi müdahaleyi yapma gibi teknik kurtarma operasyonları gerçekleştiren özel ekiplerdir.

Bu ekipler profesyonel ya da gönüllü kişi ve kuruluşlardan oluşabilirler ve felaket bölgelerinde hayat kurtarmak ve acil durumlara müdahale etmek için kritik öneme sahiptirler.

INSARAG (Şekil 3.1), 1991 yılında kurulmuştur. Bu kuruluş, 1985 Meksika depremi ve 1988 Ermenistan Depremi'nde birlikte çalışan özel uluslararası KAK ekiplerinin girişimlerini takiben gerçekleşmiştir. Mevcut yapıları tekrarlamamak için, grup, Birleşmiş Milletler (BM) içindeki insani koordinasyon çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu amaçla, grubun sekreteryası Cenevre'deki İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA) bünyesindeki Yanıt Destek Şubesi (RSB) Acil Durum Yanıtı Bölümü (ERS) içinde yer almaktadır.

INSARAG'ın ana amacı, depremler gibi yıkıcı olaylara maruz kalan ülkelere konuşlandırılmak üzere kendilerini hazır hale getiren farklı uluslararası KAK ekipleri arasındaki iletişimi daha kolay hale getirmektir (URL81).

2021 yılında, INSARAG hayat kurtaran çalışmalarının 30. yılını kutlamıştır. INSARAG, 2023 Türkiye depremi dahil olmak üzere birçok uluslararası yardım çabasında yer almıştır.

Şekil 3.1 INSARAG Logosu (URL17)

INSARAG sertifikalı bir KAK ekibi olmak için belirli gereklilikleri karşılamak ve bir dizi süreçten geçmek gerekmektedir.

Bu süreçler, bir KAK ekibinin uluslararası bir felaket durumunda etkili bir şekilde müdahale edebilmesi için gerekli beceri, eğitim ve koordinasyonu sağlamak üzere tasarlanmıştır.

Ulusal akreditasyon sürecinde INSARAG, ulusal ve yerel kapasite geliştirmeyi güçlendirmek için bir kılavuz yayınlamıştır. Ülkelerin, INSARAG standartlarına ve

rehberliğine sıkı sıkıya bağlı kalarak kendi KAK ulusal yanıt sistemlerini geliştirmeleri önerilir.

Sınıflandırma ve akreditasyon kapsamında INSARAG Kılavuzları 2020, uluslararası görevlendirme yetkisi olan ekiplerin standartlarına ulaşmalarını doğrulayan IEC sınıflandırması ve ulusal düzeyde ulusal standartlara ulaşmalarını doğrulayan bir akreditasyon süreci arasında ayrım yapar.

IEC/IER kontrol listesinde, bir KAK ekibinin IEC ve IER'de sınıflandırılabilmesi için, INSARAG tarafından geliştirilen kılavuzların Cilt II, El Kitabı C'de yayınlanan IEC/IER Kontrol Listesi'ndeki gereklilikleri karşılaması gerekir.

Uluslararası görevlendirme düzenlemeleri için ekipler, hukuki ve lojistik düzenlemeler gibi uluslararası görevlendirme için düzenlemeleri kurmalıdır.

Kapasite doğrulama ve koordinasyon mekanizmaları, her ülkenin gerçeklerine uygun olarak uluslararası rehberlikleri, örneğin INSARAG Kılavuzlarını, uyarlayarak yerel yanıt organizasyonunu tanımlayan ve ulusal otoriteler tarafından "sertifikalanan" bir ulusal KAK standardına sahip olmak önemlidir.

Kültürel varlıkların korunmasının INSARAG bünyesinde kabul edilmesi, kültürel varlıkların korunması, INSARAG'ın afet sonrası kültürel mirasın korunmasına yönelik rehberler, standartlar, eğitim programlarını kapsar.

2006 yılında ilk versiyonu yayınlanan "Kültürel Mirasın Afetlerden Korunması için Rehber", KAK ekiplerine ve diğer ilgili kişilere afet sonrası kültürel mirasın korunmasına yönelik kapsamlı bilgi ve tavsiyeler sunmaktadır.

2013 yılında güncellenen rehber, hasar değerlendirmesi, kurtarma çalışmaları, alan güvenliği, uzmanlarla koordinasyon, belgelendirme ve kamuoyunu bilgilendirme gibi konularda detaylı bilgiler içerir.

2023 yılında son güncellemeyi alan rehber, afet sonrası kültürel mirasın korunmasına yönelik en güncel ve kapsamlı kaynaklardan biridir (URL18).

KAK ekiplerinin kültürel miras alanlarının korunmasındaki görevleri, kültürel Varlıkların Korunması için Arama ve Kurtarma Ekipleri Kılavuzu"nu yayınlayan INSARAG, bu alandaki farkındalığı arttırmış ve arama kurtarma ekiplerinin bilgi ve becerilerini geliştirmeye katkıda bulunmuştur (URL18).

Kılavuz, aynı zamanda ekiplerin kültürel varlıkların önemini anlamalarını ve bu varlıkların korunmasının, toplumların tarihini, kimliğini ve sürekliliğini desteklemek için neden hayati olduğunu kavramalarını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Kılavuzda yer alan bazı önemli noktalar ise, hasar değerlendirmesi, acil koruma, belgeleme, uzman desteği ve eğitim programlarıdır.

Arama ve kurtarma ekiplerinin, afet sonrası kültürel varlıkların hasar durumunu değerlendirme becerilerini geliştirmeleri önemlidir. Bu sayede, öncelikli müdahale gerektiren eserler belirlenebilir ve acil koruma çalışmaları başlatılabilir.

Hasarlı kültürel varlıkların daha fazla hasardan korunması için acil önlemler alınması gerekir. Bu önlemler, geçici barınaklar inşa etme, eserleri stabilize etme ve çevresel etkenlerden korumayı kapsayabilir.

Belgeleme için hasarlı veya kaybolan kültürel varlıkların detaylı fotoğraf ve videolarının çekilmesi, gelecekteki restorasyon ve yeniden inşa çalışmaları için büyük önem taşımaktadır.

Arama ve kurtarma ekipleri, arkeologlar, restoratörler ve diğer uzmanlarla koordineli bir şekilde çalışarak eserlerin zarar görmeden taşınmasını ve korunmasını sağlayabilirler.

2017 yılında başlatılan "Kültürel Varlıkların Korunması için Uluslararası KAK Ekipleri Eğitim Programı", KAK ekiplerinin bu alandaki bilgi, becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Program kapsamında, teorik derslerin yanında, pratik tatbikatlar ve simülasyonlar da yapılmaktadır.

INSARAG'ın çalışmaları, afetlerde kültürel mirasın korunmasına önemli bir katkı sağlamaktadır. KAK ekiplerinin eğitimi ve kapasitelerinin geliştirilmesi, afet sonrası müdahalelerin daha hızlı ve etkili olmasını sağlayacaktır. Bu sayede, gelecek nesiller için geçmişin izlerini korumak ve kültürel mirasın değerini yaşatmak mümkün olacaktır. INSARAG sertifikasyonundan geçmiş arama

kurtarma ekiplerinin bünyesinde, çalışacak ekibin enkaz güvenliğini sağlamak, enkazın yapısal durumunu belirlemek, enkazda canlı bulunabilecek noktaları tespit etmek gibi konular için, enkazın mevcut yapısal durumundan anlayacak mimar ve inşaat mühendisleri yer almaktadır.

3.2 INSARAG Sınıflandırılmış Kentsel Arama Kurtarma Ekipleri

INSARAG bünyesinde 73 ülkeden 164 kayıtlı KAK ekibi vardır (URL21). Bu ekiplerin 36 tanesi ağır, 21 tanesi orta, 4 tanesi hafif sınıf arama kurtarma ekibi olarak INSARAG sistemine akredite olmuşken, 103 ekibin sınıf sertifikasyonu yoktur (URL19).

INSARAG Dış Sınıflandırma (IEC) sisteminin temel amacı, uluslararası yardım için hazır olan KAK ekiplerinin bireysel yeteneklerini daha iyi anlamaktır. Ekiplerin bir standarda göre sınıflandırılması, felaketten etkilenen ülkelerin, milli kapasitelerine kanıtlanmış değer katabilecek KAK ekiplerinden gelen uluslararası yanıt desteğini önceliklendirmesine olanak tanır. IEC, INSARAG tarafından oybirliğiyle kabul edilen bağımsız, doğrulanabilir ve gönüllü bir süreçtir (URL20).

3.2.1 Uluslararası Ekipler

Afrika/Avrupa/Orta Doğu, Amerika ve Asya/Pasifik olarak 3 bölgede 57 uluslararası sınıflandırılmış KAK ekibi vardır. İlk sınıflandırılmış ekip 78 kişiden oluşan, Macaristan Merkezi Kurtarma Servisi (CRSB)'dir. Bu ekibi 2006 yılında Birleşik Krallık Uluslararası Arama Kurtarma Ekibi (UK ISAR), 2007 yılında da ABD'den 2, Almanya ve Hollanda'dan birer ekip takip etmiştir. Bu ekiplerin ortak özelliği, tüm bu ekiplerin ağır sınıf arama kurtarma ekibi olarak akredite olmalarıdır. Bu 57 ekibin 49'u, 6 Şubat Depremi'nde Türkiye'deki çalışmalarda rol almışlardır.

3.2.2 Ulusal Ekipler

Ülkemizde'de, AFAD'da 2 ağır, AKUT'da 1 orta, GEA-Toprak Ana'da ise 1 hafif sınıf arama kurtarma ekibi vardır. Bu ekipler akredite oldukları tarihe göre sırasıyla;

AKUT, 1994 yılında meydana gelen bir dağ kazasında yapılan arama ve kurtarma çalışmaları sonrasında bu tip kazalara daha profesyonel olarak müdahale etmek için doğa sporlarıyla ilgilenen bir grup tarafından 1995 yılında kurulmuştur (Şekil 3.2). Resmi başvuru sonucunda 14 Mart 1996 tarihinde Türkiye'nin ilk arama ve kurtarma derneği olarak dernek ünvanı almıştır. Her ne kadar doğa sporlarında meydana gelen kazalara müdahale etmek için kurulmuş olsa da kullanılan tekniklerin ve malzemelerin ortak olması ve bu bilgi ile tecrübenin farklı alanlarda kullanılması gerekliliğine inanıldığı için, AKUT, doğal afetlere de bilgileri doğrultusunda müdahale etmeye ve çalışmaya başlamıştır.

1998 Adana-Ceyhan depreminde çalışan AKUT, dönemim hükümeti tarafından, 19 Ocak 1999 tarihinde "Kamu Yararına Dernek" statüsü verilmiştir. (URL22).

Tamamı gönüllü 7.000'e yakın gönüllüsü olan AKUT'un, Türkiye'de 30 farklı noktada ekibi vardır.

Şekil 3.2 Arama Kurtarma Derneği, AKUT kalkan logosu (Yazar Kişisel Arşivi)

AKUT, Temmuz 2011'de daha önce başvurduğu, INSARAG -Uluslararası Arama & Kurtarma Danışma Grubu'nun sınıflandırma tatbikatına katılmış ve ilk sınavında başarılı olarak, dünyada meydana gelebilecek afetlerde, kendine yetecek şekilde, INSARAG Orta Sınıf Arama Kurtarma Ekibi olmuştur (URL23).

Bu başarısı ile AKUT, Türkiye'de INSARAG sertifikasyonu alan ilk kuruluştur.

AKUT, 2018 yılında katıldığı ve beş yılda bir yenilenen INSARAG yeniden değerlendirme sınavını ve aynı anda yapılan AB ModEX tatbikatını da tamamladı (Şekil 3.3) (URL24). EUCPM'ye Türkiye'den katılan ilk KAK takımı olan AKUT, ECPP'ye dahil oldu (URL25).

Şekil 3.3 2018 INSARAG Yenilene Sınavı, Montana, Bulgaristan (Yazar kişisel arşiv)

AFAD, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Başbakanlık'a bağlı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü kapatılarak 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı yasa ile Başbakanlık'a bağlı olarak (Şekil 3.4) kurularak afetlerde merkezi bir yönetim olması sağlanmıştır. 15 Temmuz 2018 tarihinde, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile AFAD, İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır (URL26).

Şekil 3.4 AFAD logosu (URL27)

Tüm illerde müdürlüğü bulunan AFAD'ın görevi öncelikle afet öncesi ülke genelinde tüm kurumların oluşabilecek bir afete hazır olmasını sağlamak, afet

sırasında ve sonrasında da yapılacak çalışmalarda hem AFAD hem de diğer kuruluşları koordineli şekilde bir arada çalışmalarını sağlamaktır. Bunu başarabilmek için güncel literatürü takip ederek ülke genelinde bulunan KAK ekiplerini eğitimlerini aynı standartlarda olmasını sağlamak için gerekli organizasyonları yapar (URL28).

AFAD, bu ilkeler doğrultusunda, Türkiye geneli için Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP), halkı tehlikelere karşı uyaran İkaz Alarm Sistemi (İKAS) Projesi ve illerde İl Afet Risk Azaltma Planı'nı (İRAP) hayata geçirdi(URL29).

AFAD İstanbul Ekibi 2012 yılında, Ankara Ekibi ise 2017 yılında INSARAG sınavını başarılı ile geçip, INSARAG Ağır Arama Kurtarma Ekibi akreditasyonu almıştır.

"GEA -Toprak Ana,(Şekil 3.5) 1994 senesinde kurulan, tamamı gönüllülerden oluşan bir arama kurtarma, ekoloji ve insani yardım grubudur" (URL30).

GEA felaketlerde, arama kurtarma operasyonları gerçekleştirmekle beraber, afet bölgesinde insani ve tıbbi yardım faaliyetlerine katılmaktadır.

Şekil 3.5 GEA logosu (URL31)

27-30 Ağustos 2022 tarihinde INSARAG Hafif Arama Kurtarma Ekibi olarak akredite olmuştur (Şekil 3.6).

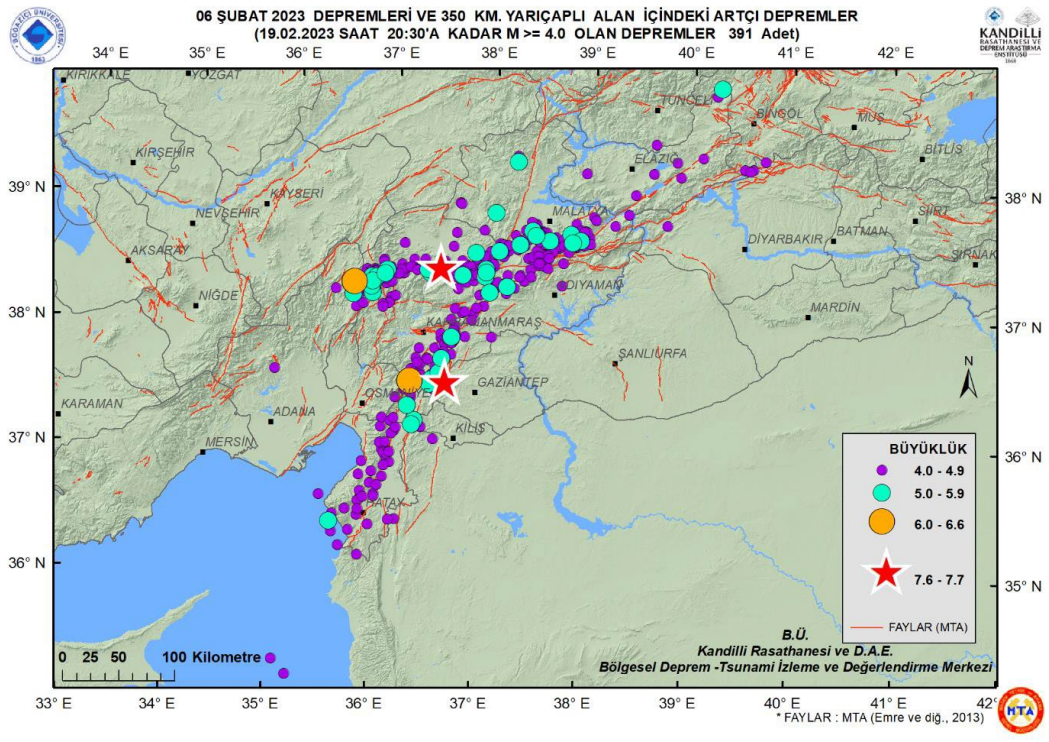

Şekil 3.1 INSARAG Hafif Arama Kurtarma Ekibi Akreditasyonu (URL32)

4
6. ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMİNİN ETKİLEDİĞİ KÜLTÜREL MİRAS ALANLARI

4.1 6 Şubat 2023 Depremlerinden etkilenen Kültürel Miras Alanları

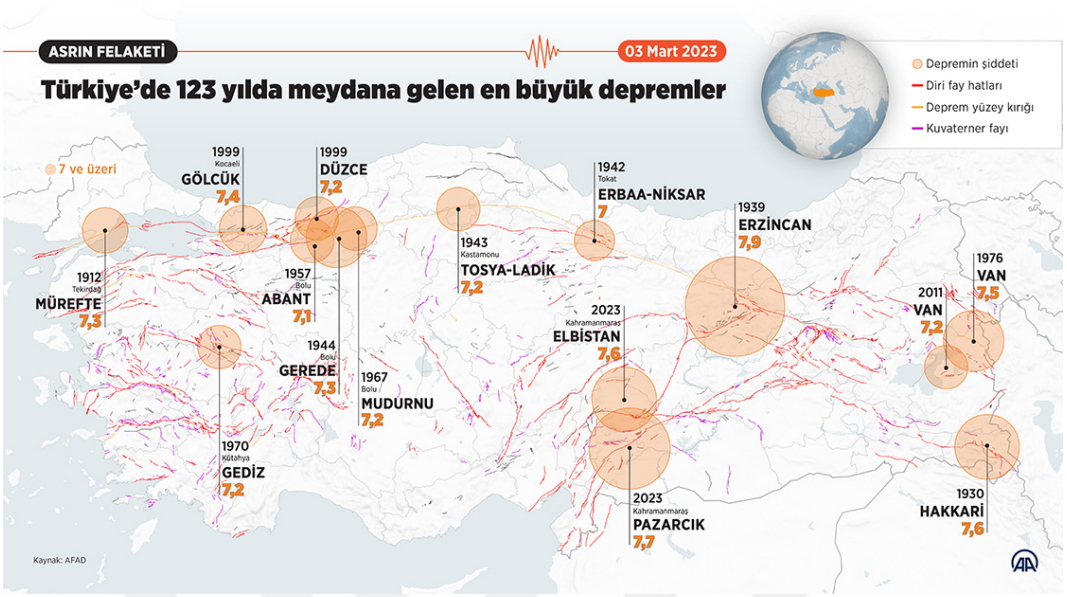
6 Şubat 2023 4:17'de Gaziantep merkezli 7.7 ve 13.24'te de Kahramanmaraş merkezli 7.6 büyüklüğünde iki büyük deprem yaşanmıştır. Depremler yaklaşık 5 km. derinliktedir. Akdeniz, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu Bölgelerinde geniş bir alanı etkilemiştir. (Harita 4.1).

Harita 4.1 06 Şubat 2023 Depremleri ve 350 km. yarıçaplı alan içindeki büyüklüğü 4'den büyük artçı depremler (URL33)

Büyüklük açısından bakıldığında, 6 Şubat depremleri Türkiye tarihinde kaydedilen en büyük üçüncü depremdir. 1999 yılında Gölcük'teki 7.6 büyüklüğündeki ve 1939 yılında Erzincan'daki 7.9 büyüklüğündeki depremlerden sonra üçüncü sırada yer

alır. Son 123 yılda Tükiye'de, 6 Şubat depremi ile birlikte 7 ve 7 üzerindeki büyüklüklerde 16 deprem meydana gelmiştir (AFAD) (Harita 4.1).

Harita 4.2 Türkiye'de 123 yılda meydana gelen en büyük depremler (URL34)

TÜİK verilerine göre; depremlerin etkili olduğu 11 ilde vatandaşların yaşadıkları toplam 3.478.575 binanın, %51,14'ü 2001 ve sonrasında, %27,56'sı 1981-2000 yılları arasında, %9,96'sı 1980 ve öncesinde inşa edilmiş olup. %11,33'ünün ise inşa edildiği tarih bilinmemektedir (TMMOB Mimarlar Odası, 2023). TÜİK'in 2021 yılında gerçekleştirdiği "Bina ve Konut Nitelikleri Araştırması"nda depremden etkilenen illleri Tablo 4.1'de görebilirsiniz (Tablo 4.1).

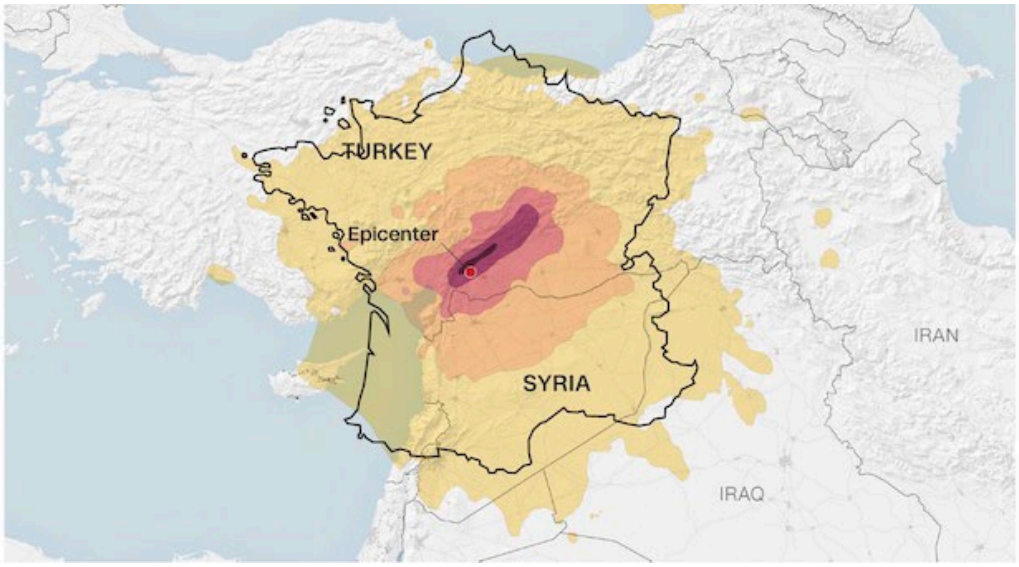
TMMOB'nin incelemelerine göre, depremden etkilenen illerdeki yapı stoklarının büyük bir kısmının (~%50) 2001 ve sonrasında inşa edildiği anlaşılmaktadır (URL36).

Tablo 4.1 TÜİK - Bina ve Konut Nitelikleri Araştırması (URL35)

İl	Hane halkı sayısı	Bina inşa yılı				Bina inşa yılı (%)				
		≤ 1980	1981-2000	≥ 2000 sonrası	Bilinmeyen	Toplam	≤ 1980	1981-2000	≥ 2000 sonrası	Bilinmeyen
Adana	632 875	82 344	220 496	244 668	85 367	100,0	13,0	34,8	38,7	13,5
Adıyaman	155 300	13 547	36 586	81 271	23 896	100,0	8,7	23,6	52,3	15,4
Diyarbakır	394 867	25 818	104 960	229 532	34 558	100,0	6,5	26,6	58,1	8,8
Elazığ	173 836	17 396	41 103	91 777	23 560	100,0	10,0	23,6	52,8	13,6
Gaziantep	522 947	34 351	135 511	269 876	83 209	100,0	6,6	25,9	51,6	15,9
Hatay	449 151	60 710	146 509	224 464	17 468	100,0	13,5	32,6	50,0	3,9
Malatya	230 499	32 239	64 869	111 603	21 787	100,0	14,0	28,1	48,4	9,5
Kahramanmaraş	311 458	36 479	83 717	181 016	10 247	100,0	11,7	26,9	58,1	3,3
Şanlıurfa	411 421	22 769	76 306	251 163	61 183	100,0	5,5	18,5	61,0	14,9
Kilis	40 020	4 464	8 680	20 917	5 959	100,0	11,2	21,7	52,3	14,9
Osmaniye	156 199	16 465	40 070	72 686	26 979	100,0	10,5	25,7	46,5	17,3

TMMOB Mimarlar Odası'na göre; Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman ve Malatya İllerinde etkilerin daha çok yaşandığı ve hasarın çok olduğu gözlenmiştir. (URL36).

Oldukça geniş bir bölgeyi etkisi altına alan depremlerde (Harita 4.3) resmi makamların yaptığı açıklamalara göre 50.783 kişi hayatını kaybetmiştir. 107.204 kişide yaralanmıştır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının açıklamalarına göre Hatay'da 13.883, Kahramanmaraş'ta 7.295, Adıyaman'da 5.826, Malatya'da 4.197, Gaziantep'te ise 3.805, toplamda ise 36.932 bina deprem anında yıkılmıştır. 311.000 bina ise aldıkları hasar sebebiyle kullanılamaz hale gelmiştir (URL37).

Harita 4.3 Deprem'in etkilediği alanın Fransa ile karşılaştırması (URL38)

2022 yılı itibarıyla deprem bölgesinde kültür mirası kategorisinde, detayları tabloda verildiği üzere yaklaşık 8.500 eser bulunmaktadır. Bunlardan 844'ü Vakıflar Genel Müdürlüğü sorumluluğundaki vakıf eserleri olup çoğu dini yapılardır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bölgede 6 hizmet binası bulunmaktadır. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı 28 müze ve 22 ören yeri mevcuttur (Tablo 4.2).

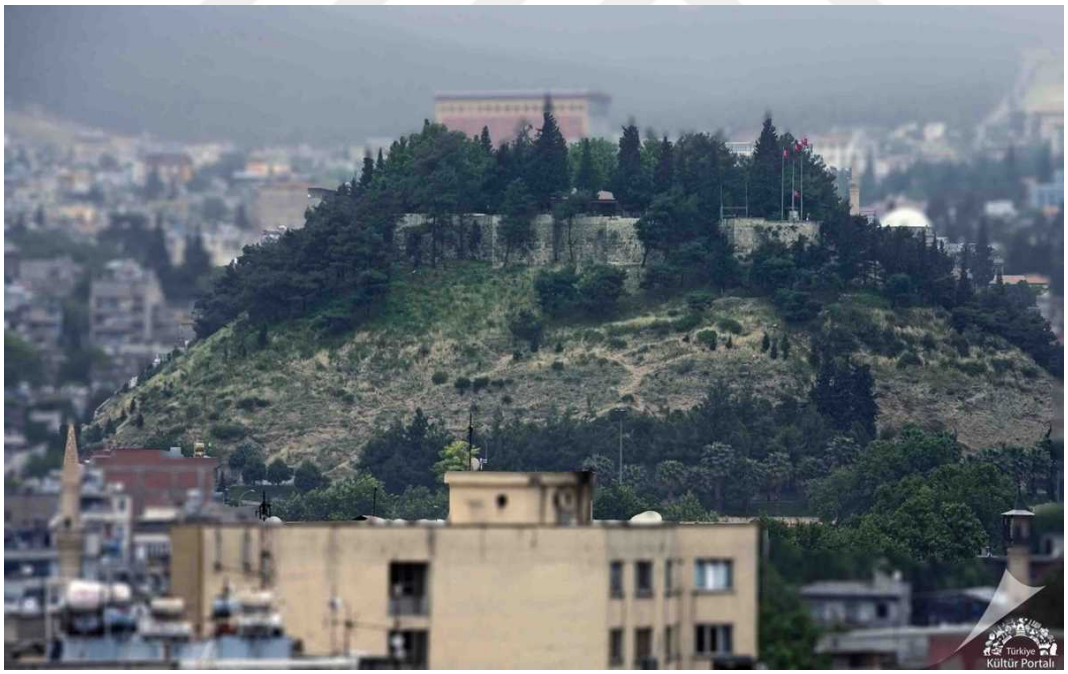
Tablo 4.2 Depremden Etkilenen İllerdeki Kültürel Varlıklar (URL39)

İl	Korunmaya Alınan Sokaklar	Anıt ve Abideler	İdari Yapılar	Kültürel Yapılar	Şehitlikler	Askeri Yapılar	Endüstriyel ve Ticari Yapılar	Dini Yapılar	Mezarlıklar	Sivil Mimarlık Örneği	Kalıntılar	İl Toplamı
Adana	**3**	**1**	**54**	**143**	**5**	**39**	**85**	**75**	**56**	**320**	**95**	**876**
Adıyaman	**-**	**2**	**2**	**46**	**-**	**6**	**7**	**54**	**14**	**8**	**25**	**164**
Diyarbakır	**-**	**-**	**70**	**261**	**3**	**11**	**4**	**153**	**90**	**606**	**22**	**1.220**
Elazığ	**-**	**1**	**36**	**89**	**1**	**5**	**-**	**72**	**22**	**80**	**9**	**315**
Gaziantep	**-**	**4**	**36**	**95**	**-**	**6**	**22**	**77**	**36**	**797**	**8**	**1.081**
Hatay	**2**	**3**	**50**	**144**	**3**	**16**	**53**	**114**	**85**	**576**	**62**	**1.108**
Kahramanmaraş	**-**	**9**	**5**	**58**	**1**	**25**	**41**	**46**	**32**	**327**	**17**	**561**
Kilis	**-**	**2**	**5**	**28**	**-**	**5**	**13**	**35**	**4**	**356**	**4**	**452**
Malatya	**-**	**4**	**23**	**119**	**2**	**5**	**14**	**99**	**35**	**454**	**10**	**765**
Osmaniye	**-**	**1**	**13**	**24**	**3**	**8**	**1**	**19**	**25**	**45**	**26**	**165**
Şanlıurfa	**14**	**1**	**26**	**155**	**2**	**7**	**13**	**120**	**74**	**1301**	**24**	**1.737**
Bölge Toplamı	**19**	**28**	**320**	**1.162**	**20**	**133**	**253**	**864**	**473**	**4.870**	**302**	**8.444**

9 Şubat 2023 tarihinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı yaptığı açıklamada, UNESCO Dünya Mirası Alanları'ndan Malatya Arslantepe'de duvarlarda hafif kaymalar ve geçici çatı örtüsünde kısmi çökmeler tespit edildiğini, fakat ciddi hasar oluşmadığını söylemiştir. Aynı zamanda, Diyarbakır Surları'nın bir bölümünde hafif, St. George Kilisesi'nin girişinde de küçük dökülmeler olduğunu belirtmiştir. UNESCO Dünya Mirası Alanlarından olan Şanlıurfa Göbeklitepe ve Adıyaman Nemrut Dağı'nda herhangi bir olumsuzluk tespit edilmediği, bölgedeki müzelerde ise yapısal bir sorun olmadığı, müzelerde bulunan eşyaların güvende olduğunu bildirilmiştir. Güvenlik amaçlı Kahramanmaraş Müzesi'ndeki taşınabilir koleksiyonun farklı müzeye nakledildiği bildirilmiştir. Bakanlığa bağlı olan veya olmayan tüm tescilli tarihi yapılarda ve müzelerde oluşan hasara ilişkin detaylı çalışmaların ise devam ettiği bilgisi verilmiştir (URL40).

Depremde zarar gören tescilli yapılar ise şehirlere göre şöyle sıralanabilir:

Kahramanmaraş'ta; Eski Maraş Evleri, Kahramanmaraş Kalesi (Şekil 4.1), Şıh Camii ve Ulu Camii zarar gören eserlerden başlıcalılarıdır.

Şekil 4.1 Kahramanmaraş Kalesi (depremden önce) (M.Fatih Demirhan, 2007)

Adıyaman'da; Ulu Camii ve Karakuş Tümülüsü'ndeki tokalaşma sütunu yıkılmıştır. Kahta Kalesi de depremde zarar görmüştür.

Gaziantep’de; Şirvani Camisi’nde ve Gaziantep Kalesi’nde kısmi çökmeler olmuştur. Tarihi Antep Evleri, Beyaz Han, Ömeriye Cami ve Kurtuluş Cami gibi yakın zamanda restore edilen yapılarda hasar oluşmuştur.

Malatya’da; UNESCO Dünya Mirası listesindeki Arslantepe arkeolojik alanında kazı alanındaki üst örtü ile kerpiç bloklarda kısmi çökme meydana gelmiştir. İlk depremde hasar gören Yeni Cami, ikinci depremde tamamen yıkılmıştır. Mustafa Paşa Kervansarayı, Battalgazi Ulu Cami, Sütlü Minare Cami ve Silahtar da depremden zarar görmüştür (Şekil 4.2).

Şekil 4.2 Malatya, Mustafa Paşa Kervansarayı depremde hasar aldı. (URL41)

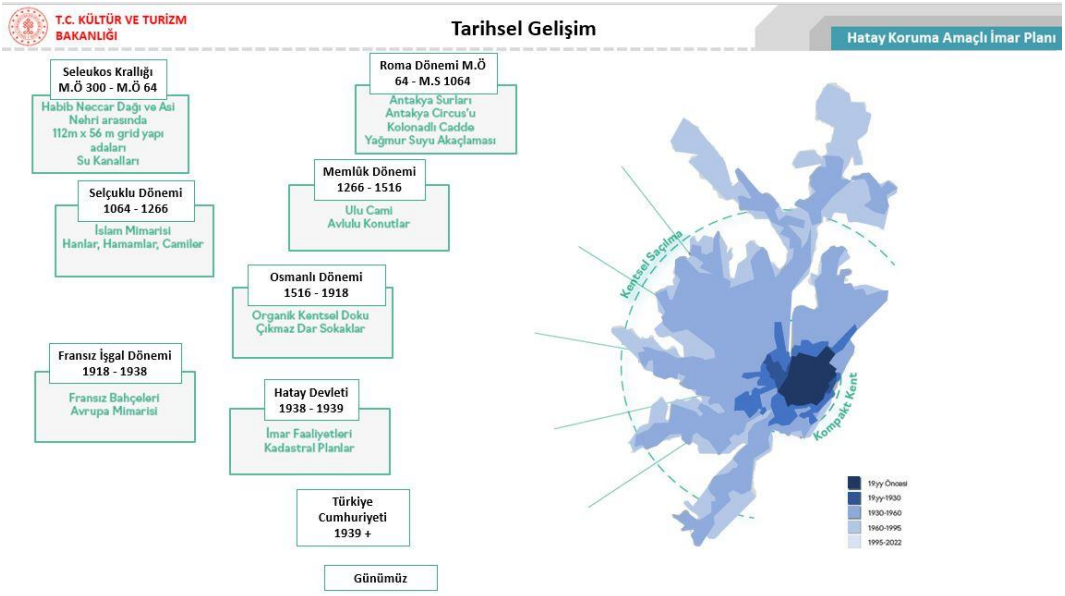
Diyarbakır Sur İlçesi'nde bulunan Keçi Burcu’nda geniş çaplı yıkılmalar (gedik) meydana gelmiştir. Diyarbakır Surları’nda hasar görmüştür.

Osmaniye’de Envar-ül Hamid Cami kısmen zarar görmüştür.

Kilis'te 21’i tarihi olan toplam 47 cami hasar görmüştür (URL42).

4.2 6 Şubat Depreminden Etkilenen Hatay İlindeki Kültürel Miras Alanları

Hatay, ülkemizin en eski yerleşimlerindendir. 1954-1966 yılları arasında, Altınözü, Çevilik, Şenköy ve Antakya'da yapılan arkeolojik kazı çalışmalarında elde edilen bilgiler, bölgenin tarihinin orta paleolitik döneme (M.Ö. 100.000) kadar uzandığını, hatta bunun eldeki bilgilere göre 2,5 milyon yıl öncesine kadar uzanabileceğini göstermektedir (URL43) (Şekil 4.3).

Şekil 4.3 Hatay'ın tarihsel gelişimi (URL44)

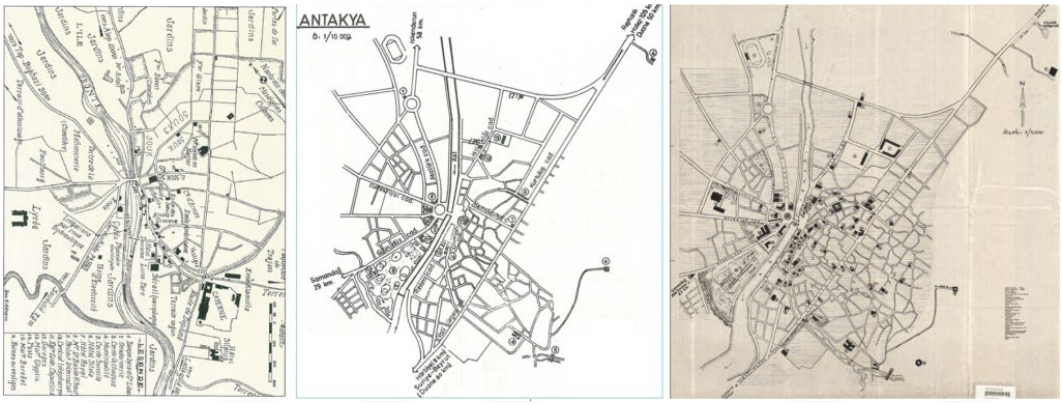
İlk Tunç Çağı yerleşmeleri Tel Tainat , Tel Atçana, Tel Cüdeyde, Amik Ovası ve Çatalhöyük'de tespit edilen mimari kalıntılara göre beylikler şeklinde yaşandığı tespit edilmiştir.

Bu Beylikler; sırasıyla Akadlar, Yamhad Krallığı, Hititler ve Mısırlılar'ın egemenliğine girmiştir. M.Ö. 13. Yüzyıla kadar Hitit egemenliğinde yaşamışlardır. (URL45)

Hatay, Antiokheia adıyla M.Ö. 300 tarihinde, Selevkos I. Nikator tarafından. kurulmuştur. M.Ö. 64'de serbest şehir statüsü kazanmış ve Roma İmparatorluğu'na katılmıştır. Böylece, Antakya, Roma İmparatorluğu'nun Suriye eyaletinin başkenti olmuştur. İslam, Bizans, Haçlılar ve Selçuklular dönemlerinde de önemli bir merkez olmuştur.

Hatay, 1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi'nde Osmanlı hakimiyetine girmiş, Halep Vilayeti Merkez Sancağı'na bağlı bir Kaza Merkezi olarak 400 yıl boyunca yönetilmiştir. 1. Dünya Savaşı sonrası bir dönem Fransız işgalinde kalmış, 7 Temmuz 1939'da T.C.'ne katılmıştır. (URL46)

Hatay Devleti, 1938-1939 yılları arasında bağımsız bir yapı olarak yönetilirken, 1939 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ne Hatay ili merkez ilçesi olarak katılmıştır. Hatay'daki yapısal değişimler, diğer illerden farklı olarak Erken Cumhuriyet döneminde yaşanmıştır. Bu değişimler çoğu ilde görülen "üst üste katmanlaşma" şeklinde değil, Doğu Akdeniz şehirlerinin bir dağ yamacında kurulmuş olanları gibi "bitişerek katmanlaşma" şeklinde olmuştur (Harita 4.4) (Tezer, 2022).

Harita 4.4 Weulersse, 1931 haritası, Antakya Şehir Planı, 1/10.000, Antakya Şehir Planı, 1/5000, (URL47)

Kentsel sit alanı olarak korunan Hatay'ın eski kent merkezi, deprem sonrası büyük hasar almıştır. Özellikle tarihi yapılar, antik kalıntılar ve taş binalar zarar görmüş, bazıları yıkılmıştır (Tablo 4.3) (Tablo 4.4).

Hatay'ın bugün ki siyasi ve coğrafi bölünmesiyle, Altınözü, Antakya, Arsuz, Belen, Defne, Dörtyol, Erzin, Hassa, İskenderun, Kırıkhan, Kumlu, Payas, Reyhanlı, Samandağ ve Yayladağı olarak 15 ilçesi bulunmaktadır (URL57) (Harita 4.5). Hatay ve ilçelerinde Vakıflar Genel Müdürlüğü sorumluluğundaki kilise, cami, han, türbe gibi 101 eserden 71'i ağır hasarlı, 30'u ise hasarsız veya az hasarlıdır (URL50).

Harita 4.5 Hatay İli, İlçeleri Haritası, (URL57)

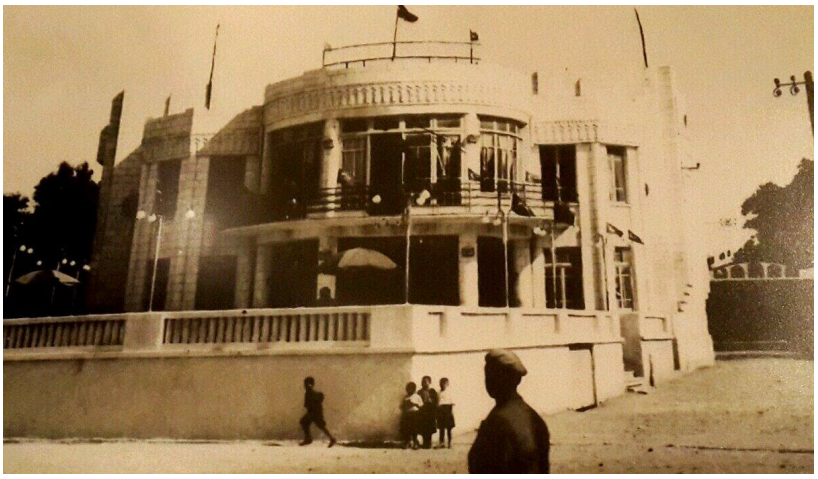
Tamamı yıkılan eserler arasında, 16. yy.'da Memlükler'in inşa ettiği Ulu Cami ve Anadolu'nun en eski camilerinden biri olan Antakya Habib-i Neccar Cami vardır. Tarihi Hatay Büyükşehir Belediye Binası (Şekil 4.5) (Bozkurt, 2020) ve Tarihi Uzun Çarşı da depremde büyük hasar görmüştür.

Dünya'nın ilk ışıklandırılan caddesi Kurtuluş Caddesi, eski adıyla Herod Caddesi'de depremde büyük ölçüde zarar görmüştür (Şekil 4.4).

Şekil 4.4 Kurtuluş Caddesi'nin depremden önceki ve sonraki görüntüleri (URL48)

Günümüzde kültür merkezi olan Hatay Meclis Binası da (Şekil 4.5) (Bozkurt, 2020) depremde yıkılmıştır (Şekil 4.6). Bu bina 1927 yılında sinema olarak Fransız mimar Leon Benju tarafından Köprübaşı Meydanı'nda inşa edilmiştir. Meclis Binası özelliğini kaybeden bina daha sonra farklı iş kollarına hizmet verdi (URL51) (Şekil 4.7).

Şekil 4.5 Hatay Meclis Binası (URL51)

Şekil 4.6 Hatay Meclis Binası (URL51)

Şekil 4.7 Hatay Meclis Binası (URL51)

Bir dönem Fransa elçilik ve Fransız bankası olarak kullanılan Antakya Protestan Kilisesi yıkılan eserler arasındadır (Şekil 4.8) (Bozkurt, 2022). 13 yılda inşa edilen Anadolu Katolik Kilisesi'nin merkezi olan İskenderun İtalyan Latin Katolik Kilisesi de ilk depremde yıkılmıştır.

Şekil 4.8 Deprem öncesi Saint Pierre, Antakya Katolik ve Protestan Kiliseleri (Bozkurt, 2022)

Kırıkhan'da bulunan Darb-ı Sak Kalesi, Antakya Haçlı Prensliği'nin önemli kalelerinden biridir. Askeri amaçlarla yol güvenliği sağlamak için kurulan kale depremde ağır hasar görmüştür.

Antakya Sarımiye Cami'nin kubbe, minare ve bir kısım duvarları yıkılsa da 2024 Mayıs ayında restore edilerek tekrar kullanıma açılmıştır (URL49).

Samandağ'da bulunan İngiliz Protestan Mektebi, Meryem Ana Kilisesi ve Altınözü Aziz Georgios Rum Ortodoks Kilisesi de depremlerde hasar gördü. İnşa tarihi 1364 olan Aziz Georgios Kilisesi'nin tavanınında kısmi çökmeler olurken kubbe ve duvarlarının bazı bölümleri yıkıldı.

Payas ilçesindeki Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi içerisinde yer alan tarihi Sarı Selim Cami'nin minaresinin de bir bölümü yıkıldı (URL42)

Antakya'da, Habib-i Neccar Cami ve Ulu Cami ve Şeyh Ahmet Kuseyri Cami bulunmaktadır. Ulu Cami, 16. yüzyılda inşa edilmiş ve Selçuklu mimarisini yansıtmaktadır. Antakya'daki camiler arasında en eski ve en büyük olanıdır. Bu cami, Asi Nehri'nin kenarında yer alır ve Memlûk dönemine aittir. Osmanlı döneminde birkaç kez onarılmış ve 1872 depreminden sonra 1874 tarihinde yine onarılmıştır. Habib-i Neccar Cami ise ilk olarak Baybars döneminde bir tapınağın yerine inşa edilmiş ve 17. yy.'da tekrar onarılmıştır. Kitabesinde 1858 yılında yeniden yapıldığı yazmaktadır. Hatay'daki diğer dini yapılar arasında Yeni Cami, Şeyh Ali Cami, Ahmediye Cami, Ağalar Cami, Köşker Cami, Halil Ağa Cami, Şeyh

Ahmet Kuseyri Türbesi ve Şeyh Yusuf Türbesi bulunmaktadır. Bu yapıların birçoğu depremde tamamen yıkılmış ya da büyük oranda hasar almıştır.

Hatay, farklı dinlerin önemli dini yapılarına ev sahipliği yapmaktadır. Dünya'nın ilk Katolik Kilisesi olarak bilinen Saint Pierre Kilisesi bunlardan biridir. İlk dini toplantı bu kilisede yapılmıştır. Cemaatin ilk kez Hristiyan adını aldığı yerde bu kilisedir (Bozkurt, 2023). Antakya Katolik Kilisesi, Katolik Hristiyanlar tarafından kullanılan ve Antakya'nın tarihi Kurtuluş Caddesi'nde bulunan bir diğer önemli yapıdır. Hristiyanlık açısından önem bir yer taşıyan Antakya'da, kiliselerin yoğunluğunu fazladır. Protestan Kilisesi, Hristiyan Rum Ortodoks Kilisesi diğer önemli kiliseler arasında sayılabilir. Ayrıca, Antakya Musevi Havrası'nın 1700'lerde inşa edildiği düşünülmektedir (URL52). Ortodoks ve Katolik cemaatler için ise, İskenderun'da bulunan İtalyan Katolik Latin Kilisesi ve Aziz Nikola Ortodoks Kilisesi önemli kiliselerdendir. Bu dini yapılar içinde bulunan Saint Pierre Kilisesi depremde hasar almamıştır. Diğerleri tamamen yıkılmış veya büyük ölçüde hasar almıştır.

Aynı zamanda, Hatay, pek çok farklı medeniyete de tarih boyunca ev sahipliği yapmıştır. Bölgede bu nedenle savunma amaçlı inşa edilmiş birçok kale ve kule kalıntısı bulunmaktadır. Bu yapılar arasında Bakras Kalesi, Antakya Kalesi, Cin Kulesi ve Koz Kalesini sayabiliriz. Merkez ilçe içinde bulunan Antakya Kalesi bunlardan en önemlisidir. M.Ö. 300'de Büyük İskender'in generallerinden Seleucus I. Nikator tarafından inşa ettirilmiştir. Kale, sırasıyla Seleucuslar, Romalılar, Bizanslılar, Haçlılar, Selçuklular ve Osmanlılar tarafından kullanılmış ve bu sayede günümüze kadar kalıntıları korunmuştur (Beyazıt, 2016). Ancak, 6 Şubat 2023'teki Kahramanmaraş depremi sonrasında bu dört kale ve kule kalıntısı hasar görmüştür (Bozkurt, 2023).

Uzun Çarşı ve Kurşunlu Han bölgedeki en önemli tarihi pazar yerlerindendir. Bölgenin en eski hanı olan Kurşunlu Han, 17. yüzyılın ortalarında Köprülü Mehmet Paşa tarafından inşa edilmiş ve Uzun Çarşı'nın içinde bulunmaktadır. 19. yüzyılın başlarında Antakya çarşısı, halk için önemli bir alışveriş merkeziydi. Ayrıca, Cuma Pazarı, Kefşker, Sultan Çarşısı, Neccar Çarşısı, Süveyka Çarşısı ve Buğday Meydanı gibi alışveriş yapılan diğer yerler de kayıtlarda geçmektedir (Tekin, 2001). Hatay'ın bu önemli tarihi pazar yerleri, deprem sonrasında büyük hasar almıştır. Hamamlar'da Hatay'da, kültürel peyzaj ögeleri içinde büyük bir öneme sahiptir.

Cindi Hamamı, Yeni Hamam, Saka Hamamı ve Meydan Hamamı en önemli tarihi hamamlarındandır. Bu hamamlar, deprem sonrasında büyük ölçüde hasar görmüş ancak tamamen yıkılmamışlardır.

Antakya'nın geleneksel evleri, bölgenin zengin kültürel mirasını yansıtan önemli yapılar arasında yer alır. Bu evlerin mimari özellikleri ve avlu yapıları, Antakya'nın sosyokültürel hayatını yansıtan önemli mekanlardır (Bozkurt, 2023). Bu evlerin yapımları 2 yüzyıl öncesine kadar dayanır. Eski Antakya evleri, Habib-i Neccar Dağları ile Asi Nehri arasında, özellikle Kurtuluş Caddesi civarında bulunur. Kurtuluş Caddesi üzerinde ve bu caddeye açılan ara sokaklarda yer alan yüzlerce tarihi ev, dönemin özelliklerini korumaya çalışır (Cengiz, 2014). Fakat, bu tarihi sokak ve caddeler, depremde büyük zarar görmüş veya yıkılmıştır. Önemli diğer sivil mimari yapıları arasında, bulunan meclis binası, sinema salonu olarak, Asi Nehri'nin yanında, Fransız bir mimar tarafından yapılmıştır. Bina, meclis binası olarak kullanılsada, depremden önce meclis kafe olarak hizmet vermekteydi.

Hatay Valilik Binası, 1927 yılında inşa edilmeye başlanmış ve 1928 yılında tamamlanmıştır. Mimarisi, Halep ve Beyrut kökenli bir mühendis tarafından tasarlanmış ve yerli ustalar tarafından uygulanmıştır (URL53). Tescilli kültür varlığı olarak kabul edilen 76 yıllık Belediye binasıda önemli yapılardan biridir. (Bozkurt, 2023).

Hatay için önemli bir kimlik değeri taşıyan bu yapıların büyük çoğunluğu depremde büyük oranda yıkılmış ya da zarar görmüştür.

Savon Otel'de önemli sivil mimari yapı örneklerinden biridir. Burası geçmişte sabunhane olarak kullanılmıştır. Osmanlı döneminde Antakya'da yapılan 7 sabunhaneden biridir. Savoy Otel depremden sonra ayakta kalan yapılar arasındadır (URL54).

Hatay, çok sayıda arkeolojik kalıntı alanına ev sahipliği yapmaktadır. Bu alanların en önemlileri arasında Titus Tüneli ve Beşikli Mağarası, Atchana Höyüğü, Dor Mabedi, İssos Harabeleri, St. Simeon Manastırı ve Haron Cehennem Kayıkçısı bulunmaktadır (Bozkurt, 2023).

Atchana Höyüğü; Reyhanlı yolu üzerindedir. M.Ö. 15. ve 19. yy.'lara ait saray ve tapınak kalıntılarına ev sahipliği yapar. Aççana (Atchana) höyüğü, antik Alalakh (Alalah) şehir kalıntısıdır.

Titus Tüneli ve Beşikli Mağarası; Değirmendere çayını kontrol etmek ve şehre su sağlamak amacıyla inşa edilmiştir (Şekil 4.9) (Bozkurt, 2020).

Şekil 4.9 Titus Tüneli ve Beşikli Mağarası (Bozkurt, 2020)

Kel Dağı'nda bulunan Dor Mabedi; Antik kentten günümüze kadar ulaşmış tapınak kalıntısıdır.

M.S. 526 yılında büyük depremde ailesini kaybeden Simon St. Simeon Manastırını bir dağın tepesine yaptırılmıştır. Samandağ ve Defne ilçe sınırları içindedir.

İssos Epiphaneia Antik Kenti, Erzin İlçesi'nde yaklaşık 150 hektarlık bir alana yayılmıştır. Cadde, hamamlar, su kemerleri ve konut kalıntıları bulunmaktadır.

St. Pierre Kilisesi'nin yakınlarındaki kayalara oyulmuş dev bir büst olan Haron Cehennem Kayıkçısı Kabartması, başında örtü bulunan bir kadın portresini andırır. Bu kabartma, yaşanan veba salgını sırasında yapılmıştır. Fakat salgın kısa sürede geçtiği için tamamlanamamıştır (URL55).

Ayrıca, bölgede pek çok su sarnıcı vardır. Bunların çoğu daha önceden ya kapanmış ya da işlevini yitirmiştir. Beşikli mağarası, yerel halk tarafından mezar odasının içinde yan yana duran ve üzeri düz çatılı kayaya oyulmuş iki taş mezardan oluşmuştur. Adını burdan almaktadır. Bölgede 93 antik mezar yatağı bulunmaktadır (Bozkurt, 2023).

İlk Kurşun Anıtı, Hatay'daki en önemli anıtlardan biridir. 1918 Milli Mücadele döneminde Kuvay-i Milliye'nin kurulduğu yer olarak bilinen Dörtyol'da bulunan bu anıt, 9 Ocak 1994'te açılmıştır. Anıt hasar görmeden ayakta kalmıştır.

Hatay'ın kentsel hafıza ve kimlik mekanlarını Tablo 4.3'de bulabilirsiniz (Tablo 4.3) (Bozkurt, 2023).

İskenderun İlçesi'nde hasar gören kültürel miras alanları ve yapılar 5. Bölümde detaylı olarak anlatılacaktır.

Tablo 4.3 Hatay'ın kentsel hafıza ve kimliğini oluşturan mekanları (Bozkurt, 2023).

İsim	Yapım	Yeri	Özellikleri
Ulu Cami	1271	Antakya	Müslümanlar için mühim bir ibadet yeri
Yeni Cami	16. yy	Antakya	Müslümanlar için mühim bir ibadet yeri
Habib-i Neccar Cami	7.yy	Antakya	Anadolu'nun ilk camisi
Sokollu Mehmet Paşa Külliyesi Sarı Selim Cami	1574	Payas	Mimar Sinan yapısı
Sarımiye Cami	14.yy	Antakya	Müslümanlar için mühim bir ibadet yeri
Kanuni Süleyman Cami ve Kervansaray	1553	Belen	Mimar Sinan yapısı
Beyazıd-ı Bistami Hz. Türbesi	-	Kırıkhan	İnanç turizmi
Şeyh Ahmet Kuseyri Türbesi	1549	Antakya	İnanç turizmi
Hızır Türbesi	-	Antakya	İnanç turizmi
Aziz Nikola Ortodoks Kilisesi	1870	İskenderun	Tescilli taşınmaz kültür varlığı Hıristiyan Rum Ortodoks cemaati için önemli bir ibadet yeri
İtalyan Katolik Latin Kilisesi	1600'ler	İskenderun	Katolik cemaati için önemli bir ibadet yeri
Katolik Kilisesi	1852	Antakya	Katolik cemaati için önemli bir ibadet yeri
Protestan Kilisesi	-	Antakya	Fransızlarzamanı elçilik ve banka daha sonra Protestan Kilisesi.
St. Pierre Kilisesi	M.S. 1. y.y	Antakya	"Hıristiyan" adı ilk kez burada verildi

Tablo 4.3 Hatay'ın kentsel hafıza ve kimliğini oluşturan mekanları (devamı) (Bozkurt, 2023).

Antakya Musevi Havrası	**1700**	**Antakya**	**Musevi cemaati için önemli bir ibadet yeri**
Antakya Kalesi ve Surları	**M.Ö. 300**	**Antakya**	**Savunma amaçlı, 12 km uzunluğunda ve 360 kulesi var.**
Bakras Kalesi	**-**	**Antakya-İskenderun**	**Haçlılar döneminde Antakya'nın en önemli savunma noktası**
Koz Kalesi	**-**	**Altınözü**	**Güvenliği sağlamak amacıyla yapılmış**
Cin Kulesi	**13.yy**	**Payas**	**Gözetleme kulesi**
Uzun Çarşı ve Kurşunlu Han	**1443-1461**	**Antakya**	**Dönemin oteli ve alışveriş merkezi**
Yeni Hamam	**1676**	**Antakya**	**Kubbesi on iki gen**
Cindi Hamamı	**1517**	**Antakya**	**İki kubbeli ve kesme taş kullanılmış.**
Meydan Hamamı	**-**	**Antakya**	**Selçuklu dönemi yapısı**
Saka Hamamı	**16.yy**	**Antakya**	**Türbesi olan tek hamam**
Eski Antakya Ev ve Sokakları	**19 ve 20 yy. başları**	**Antakya**	**Anadolu Türk mimarisi tarzında süsleme ve işçilik**
Savon Otel	**1860**	**Antakya**	**Sabunhane olarak yapılmış.**
Kurtuluş Caddesi	**M.Ö. 300**	**Antakya**	**Dünya'nın ilk aydınlatılan caddesi**
Hatay Meclis Binası	**1927**	**Antakya**	**Hatay Devleti'nin meclis binası**
Valilik Binası	**1928**	**Antakya**	
Belediye Binası	**1935**	**Antakya**	
Atchana Höyüğü	**M.Ö. 18. yy**	**Antakya-Reyhanlı**	**Saray ve tapınak kalıntısıdır.**
Titus Tüneli ve Beşikli Mağarası	**M.Ö. 1.yy**	**Samandağ**	**Roma Dönemi yapıları. Su tünelleri ve meaarlık.**
Dor Mabedi	**M.Ö. 3.yy**	**Samandağ**	**Kral mabedi**
İssos Harabeleri	**M.Ö. 333**	**Erzin**	**Roma ve Helenistik dönem, şehir ve su kemerleri kalıntıları.**
Haron Cehennem Kayıkçısı	**M.Ö. 175-164**	**Antakya**	
St. Simeon manastırı	**MS 6. yy**	**Samandağ**	
İlk Kurşun Anıtı	**1918**	**Dörtyol**	**Düşmana karşı ilk direniş hareketi**

Hatay'da bulunan mimari kültür varlıklarının 6 Şubat depremlerinden sonrasındaki güncel durumu Tablo 4.4'de belirtilmiştir.

Tablo 4.4 Hatay'da bulunan mimari kültür varlıklarının 6 Şubat depremlerinden sonrasındaki güncel durumu (Bozkurt, 2023)

Kültürel Öge	**Deprem Sonrası Durumu**		
	Yıkıldı	**Zarar gördü**	**Yıkılmadı**
Ulu Camii	✓		
Yeni Camii	✓		
Habib-i Neccar Camii	✓		
Sarı Selim Camii ve Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi			✓
Sarımiye Camii	✓		
Kanuni Süleyman Camii ve Kervansaray		✓	
Beyazıd-ı Bistami Hz. Türbesi		✓	
Şeyh Ahmet Kuseyri Türbesi		✓	
Hızır Türbesi			✓
Aziz Nikola Ortodoks Kilisesi	✓		
İtalyan Katolik Latin Kilisesi	✓		
Katolik Kilisesi	✓		
Protestan Kilisesi	✓		
St. Pierre Kilisesi			✓
Antakya Musevi Havrası		✓	
Antakya Kalesi ve Surları		✓	
Bakras Kalesi		✓	
Koz Kalesi		✓	
Cin Kulesi		✓	
Uzun Çarşı ve Kurşunlu Han		✓	
Yeni Hamam		✓	
Cindi Hamamı		✓	
Meydan Hamamı		✓	
Saka Hamamı		✓	
Eski Antakya Evleri ve Sokakları		✓	
Şehoğlu (Savon Otel)			✓
Kurtuluş Caddesi		✓	

Tablo 4.4 Hatay'da bulunan mimari kültür varlıklarının 6 Şubat depremlerinden sonrasındaki güncel durumu (devamı) (Bozkurt, 2023)

Hatay Meclis Binası	✓		
Valilik Binası	✓		
Belediye Binası		✓	
Atchana Höyüğü			✓
Titus Tüneli ve Beşikli Mağarası			✓
Dor mabedi			✓
İssos Epiphaneia Antik Kenti			✓
Haron Cehhennem Kayıkçısı			✓
St. Simeon manastırı			✓
İlk Kurşun Anıtı			✓
Haytoğlu (Defne Han)	**?**		
Aselcioğlu Sabunhanesi	**?**		
Hasan Ökten Sabunhanesi	**?**		
Savon Otel	**?**		
Selahattin Ökten (Verdaa Ticaret) Sabunhanesi	**?**		
Kuseyri Sabunhanesi	**?**		
Müftüoğlu Sabunhanesi	**?**		

Şubat 2023 tarihinde meydana gelen deprem sonrasında Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nce hasar tespit ekipleri kurularak Hatay İli'nde tescilli kültür varlığı tüm yapılara yönelik hasar tespit çalışmaları tamamlanmıştır. Tescilli kültür varlığı yapılar; tümden göçme, ağır, orta, hafif hasarlı ve hasarsız olarak sınıflandırılmıştır (URL56).

Hatay İli'nde bulunan 52 tescilli kültür varlığının 1'i tüm göçme, 12'si ağır hasarlı, 14'ü orta hasarlı, 17'si hafif hasarlı ve 8'i de hasarsız olarak tespit edilmişltir.

Hatay İli, Antakya İlçesi'nde kültür enkazlarının modern yapı enkazları ile karışmaması ve yapım çalışmalarında kültür enkazından ayrıştırılan yapı elemanlarının tekrar kullanılabilmesi için döküm ve ayrıştıma sahası kurulmuştur. (Şekil 4.7).

Hatay İli, Antakya İlçesi, Kentsel Sit Alanı içerisindeki tüm tescilli kültür varlığı yapıların enkaz alımından önce sahada Afet Kazı Başkanlığı ve Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü uzmanlarınca incelemeler yapılmaktadır (URL56).

Şekil 4.10 Antakya'da yapılan kültür varlığı kurtarma çalışmaları (URL56)

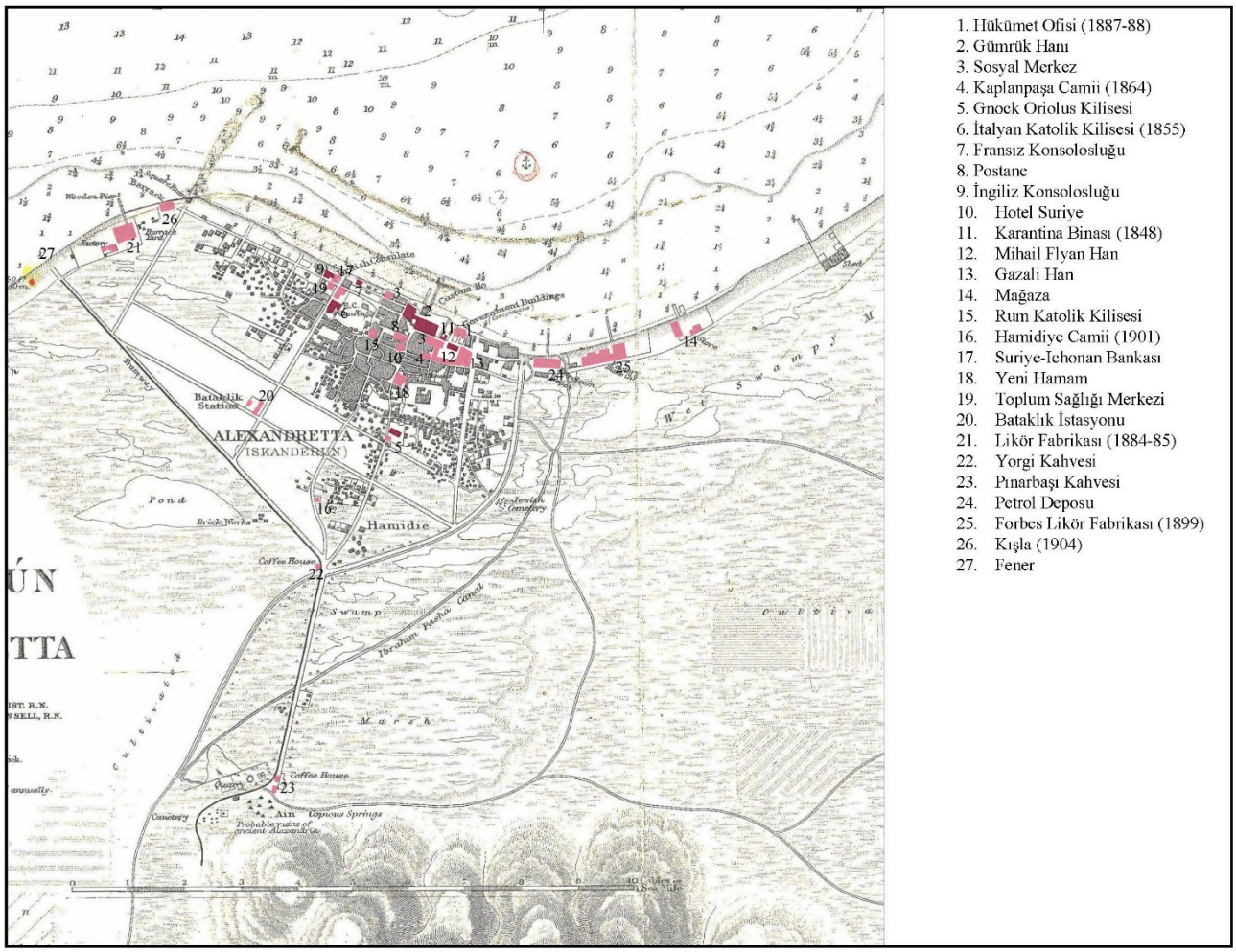
5
6 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ'NDEN ETKİLENEN İSKENDERUN'DAKİ KÜLTÜREL MİRAS ALANLARI

4. Bölümde detaylı olarak söz edildiği gibi, Hatay, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi'nden önemli ölçüde etkilenen şehirlerin başında gelmektedir. Deprem, şehrin tarihi ve kültürel mirasına da önemli zararlar vermiştir. Bu bölümde Hatay'ın İskenderun İlçesi'nde depremden zarar gören kültürel miras alanları ve yapılar anlatılacaktır.

İskenderun'da ilk olarak, M.Ö. 2000'li yıllarda Hititler'e bağlı Kadu Beyliği`nin kurulduğu bilinmekte olsa da gerçek anlamda İskenderun M.Ö. 333 yılında Büyük İskender tarafından Alexandreia adıyla kurulmuştur (URL82). Sahip olduğu coğrafi konum yüzünden tarih boyunca pek çok kez işgale uğramıştır. Sırasıyla, Selevkos, Roma, Doğu Roma ve Memlüklerin egemenliğine geçmiş,1516 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na geçmiştir. 1. Dünya Savaşı sonrası Ankara Anlaşması ile Fransız himayesinde Suriye'nin bir sancağı olmuştur. 29 Haziran 1939 tarihinde Hatay Devleti sona ermiş ve Türkiye'ye katılmıştır (Melek, Pehlivanlı, 2011).

İskenderun İlçesi ise 11.07.1939 tarihinde, 3711 no'lu kanun ile kurulmuştur. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı büyükşehir yasasıyla, İskenderun ilçesinin idari sınırları İskenderun Belediyesi'ne bağlanarak belde belediyeleri kapatılmıştır. İskenderun Belediyesi sınırları içerisinde toplam 45 mahalle bulunmaktadır (URL83).

1916 tarihli İskenderun haritasından da anlaşılacağı gibi şehir, coğrafi konumu sebebiyle bir liman kentidir (Harita 5.1)

Harita 5.1 1916 tarihli haritada yapılaşmış alanlar (Nalça, 2018)

Yerleşimin Adana-Hatay otoyoluna kadar genişlemiş olduğu ilçede (Harita 5.2) nüfus, TÜİK verilerine göre 2020 yılında 250.000 olarak güncellenmiştir. Depremden sonra TÜİK'in adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarında Hatay ilinde nüfus artışı ‰-87,6 oranında olmuştur.

Harita 5.2 Deprem'den sonra İskenderun Haritası (Google Earth, 2024)

5.1 İskenderun'daki Dini Yapılar

6 Şubat Depremi'nde İskenderun'da bulunan 127 camiden 7 tanesi yıkılırken 6 cami ağır, 6 cami ise orta hasar aldı. 52 cami de ise az hasar meydana geldi. Az hasarlı camilerin Ocak 2024 itibariyle onarımlarının tamamlandığı ve ibadete açıldığı bilinmektedir (URL58). Pek çok caminin minaresi deprem sırasında yıkılarak, camiye ve çevresindeki yapılara da zarar vermiştir. (Şekil 5.1).

Şekil 5.1 Dumlupınar Cami (Yazar arşivi)

Kaptan Mehmet Paşa Camisi, 1864 yılında Kaptan Mehmet Paşa tarafından ahşap bir ibadet bölümü ve taş bir minare ile yapılmıştır. 1974 yılında ahşap bölüm yıkılıp betonarme bir ibadet yeri inşa edilmiştir. Tek şerefeli minaresi deprem öncesine kadar sağlam kalmıştır. Deprem'de bu minare kaidesine kadar yıkılmış, yeni yapılan betonarme camiye de zarar vermiştir. İlave olarak daha sonra betonarme sistemle yapılan 2. Minare ise depremde yıkılmamıştır (Ertuğrul, Özdemir, Al Ragabi, 2023) (Şekil 5.2).

Şekil 5.2 Kaptan Mehmet Paşa Camisi tarihi minaresi (URL71)

İskenderun Aziz Nikola Rum Ortodoks Kilisesi, Müjdeleme Latin Katolik Kilisesi ile İskenderun Süryani Katolik Kilisesi büyük hasar gören yerlerdir. Aziz Corç Rum Ortodoks Kilisesi, İskenderun Karasun Manuk Ermeni Kilisesi ile İskenderun Latin Katolik Kilisesi de yıkılmayan ancak hasar gören kiliselerdendir.

Aziz Nikola Rum Ortodoks Kilisesi, 1870'te ibadete açılmış, 1872'de yıkıcı bir depremle hasar görmüş ve geçirdiği onarımdan sonra 1876'da yine ibadete açılmıştır (Şekiş 5.3). Kilise 6 Şubat 2023 Depremi'nde ciddi anlamda hasar görmüştür. (URL59) Kilisede, iki adet tehlike oluşturan çan kulesinin söküm işlemleri dahil olmak üzere güçlendirme çalışmaları gerçekleşmektedir (Şekil 5.4). Bu çalışmalar, Hatay Kültür ve Tabiat Varlıkları Kurulu'nun izniyle yürütülmektedir. Bu faaliyetler, sadece bir önlem niteliğindedir. İlerleyen süreçte, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın onayları alındıktan sonra restorasyon çalışmalarına da başlanacaktır (URL60).

Şekil 5.3 Aziz Nikola Rum Ortodoks Kilisesi (Devran, 2021)

Şekil 5.4 Aziz Nikola Rum Ortodoks Kilisesi'nde yapılan çalışmalar (Mert Murat Yaşar/AA)

Müjdeleme Latin Katolik Kilisesi, 1901 yılında yapılmış, (Şekil 5.5), geçtiğimiz yıl 6 Şubat'ta meydana gelen depremde tamamen yıkılmıştı. Katedralin tamamen yıkılmayan ön duvarı, aldığı hasar nedeniyle büyük bir tehlike oluşturmaktaydı (Şekil 5.6).

Tamamen yıkılan İskenderun Müjdeleme Latin Katolik Kilisesi'nin, yoldan geçen insanlar ve araçlar için büyük bir tehlike oluşturan duvarının yıkılması için gerekli izinler alınmış ve bu duvarlar yıkılmıştır (Şekil 5.7).

Şekil 5.5 Latin Katolik Kilisesi (URL61)

Şekil 5.6 Latin Katolik Kilisesi‘nin depremden sonraki durumu (Ferdi Uzun/AA)

Şekil 5.7 Latin Katolik Kilisesi‘nin duvarının yıkımı (URL62)

İskenderun Süryani Katolik Kilisesi: İskenderun Süryani Katolik Kilisesi, 1850 yılında inşa edildi. Şehirdeki Süryani nüfusun azalmasının ardından kilise, 1954'te sinema olarak kullanılmaya başlandı. Ancak, 1956 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne devredilerek kapatıldı. Kilise, üç yıllık bir restorasyon sürecine girdi. Restorasyonda kullanılan taşların bir kısmı Mardin'den, yer döşemelerinde kullanılan taşlar ise Suriye'den getirildi. Bu restorasyon sürecinin ardından, 2010 yılında kilise tekrar ibadete açıldı ve bir kez daha kiliseye dönüştürüldü (Şekil 5.8). Ancak, 6 Şubat 2023 Depremi'nde apsis kısmı çökmüş, yapıda çatlaklar oluşmuş ve ciddi hasar almıştır (URL63) (Şekil 5.9).

Şekil 5.8 İskenderun Süryani Katolik Kilisesi (URL64)

Şekil 5.9 Deprem sonrası İskenderun Süryani Katolik Kilisesi (URL64)

Aziz Corc Rum Ortodoks Kilisesi, 6 Şubat Depremi'nde az hasar aldı (Şekil 5.10). Tadilatın ardından yeniden ibadete açıldı. (URL65).

1872 depreminde kilise büyük hasar gördü ve daha sonra onarılarak ibadete açıldı. 2013 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca, 1585 yılında kurulduğu bilinen Aziz Corc Kilisesi (Şekil 5.11) "Hıdırellez-Saint George Günü" kutlamaları kapsamında

Birleşmiş Milletler UNESCO teşkilatının, İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının temsili listesine aday gösterildi. (URL66)

Şekil 5.10 Aziz Corc Rum Ortodoks Kilisesi (URL67)

Şekil 5.11 Aziz Corc Rum Ortodoks Kilisesi'nin depremden sonraki durumu (Ferdi Uzun / AA)

1872 yılında İskenderun'da, Ermeni ustası ve Ermeni cemaati tarafından inşa edilen Karasun Manuk Ermeni Kilisesi, tarihi bir yapıdır. 2000 yılında, 6 aylık kapsamlı bir restorasyon sürecinin ardından kilise, kullanıma açıldı. Ancak, 6 Şubat 2023 Depremi'nde kilisenin sunakları yıkıldı ve yerlerde çökmeler meydana geldi. Bu

hasarlı durum, kilisenin tekrar restorasyon sürecine girmesine neden oldu. Bu restorasyon süreci, depremden 11 ay sonra tamamlandı ve kilise tekrar ibadete açıldı (URL68) (Şekil 5.12).

Şekil 5.12 İskenderun Karasun Manuk Ermeni Kilisesi (URL69)

5.2 Sivil Mimari Örnekleri

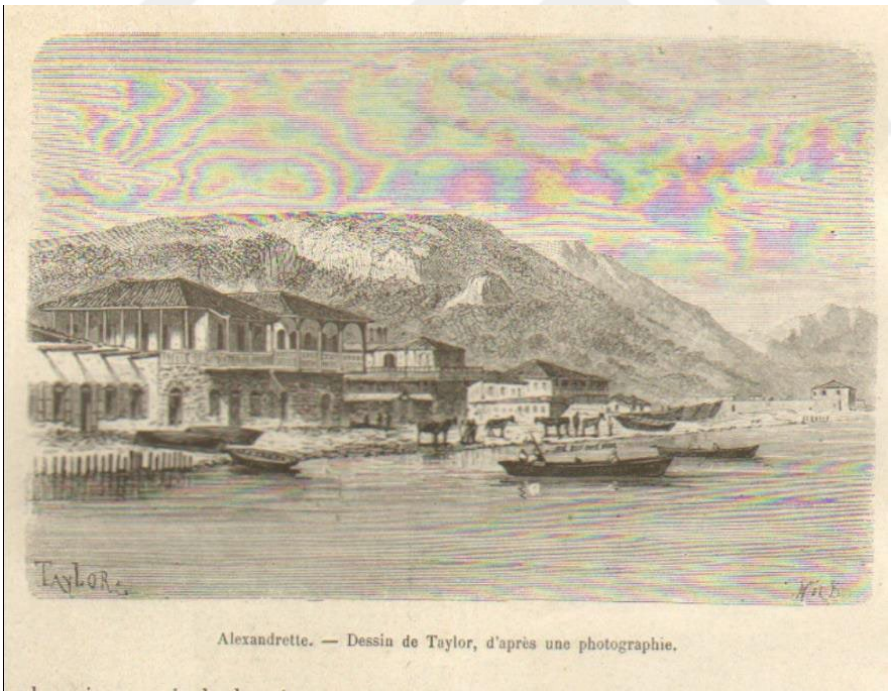
Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün, 2010 yılı verileri illere göre tek yapı ölçeğindeki tescilli yapılar listesine göre; Hatay'da toplam 426 adet sivil mimari örneği vardır. Bunun 30 adeti İskenderun'da bulunmaktadır (Güçbey, 2012).

İskenderun'da bulunan geleneksel konutlar genellikle 2 katlı, kâgir olarak inşa edilmiştir (Güçbey, 2012) (Şekil 5.13).

Şekil 5.13 İskenderun'daki eski yapılaşmayı gösteren bir fotoğraf (URL87)

1880 tarihli gravürde deniz kenarında yer alan iki katlı binaların, ticaretle uğraşan zengin ailelere ait yapılar olduğu tahmin edilmektedir. Binaların zemin katı taştan yapılmıştır (Şekil 5.14) (Nalça, 2018).

Şekil 5.14 Deniz kenarından evlere bakış (Nalça 2018)

İskenderun'daki haritalarda ve eski fotoğraflarda Osmanlı dönemi evlerinin bazı tipolojilerini çözmek mümkün olmasa da kalıntıları günümüz İskenderun'unda hala varlığını sürdürmektedir. Kalın duvarları, dış antresi, süslemeli ahşap direkleri, ahşap pencere ve kapıları, ahşap kepenkleri bulunan, üst katlara göre daha küçük

zemin katı açıklıklarına sahip iki katlı yapılar klasik bir Osmanlı Evi olarak düşünülmektedir (Şekil 5.15) (Nalça, 2018).

Şekil 5.15 İki katlı Osmanlı evleri (Nalça 2018)

Fransız Mandası döneminde inşa edildikleri tahmin edilebilen birkaç tane tek katlı ev bulunmaktadır (Şekil 5.16). Ayrıca yine aynı döneme ait iki katlı evlerde bulunmaktadır (Şekil 5.17) (Nalça, 2018).

Şekil 5.16 Tek katlı evler (Nalça 2018)

Şekil 5.17 İki katlı evler (Nalça 2018)

İskenderun'da bulunan geleneksel konutların uzun yıllar boyunca ihmal edilmiş, onarım görmemiş veya tahrip edilmiş olanların ağır hasarlı oldukları ve aralarında yerle bir olanların da bulunduğu tespit edilmiştir (URL88) (URL89).

İskenderun Nüfus Müdürlüğü, 1919-1920 yılları arasında Antuan Makzume tarafından yapılmış, dönemin özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 5.18). İskenderun Nüfus Müdürlüğü adına tahsisli bina 2012 yılında başlanan restorasyon işlemlerinin ardından 2018 yılında Nüfus Müdürlüğü olarak hizmete açılmıştır (URL70) (Şekil 5.19). Bina depremde hasar görmemiştir.

Şekil 5.18 İskenderun Nüfus Müdürlüğü restorasyon öncesi (URL70)

Şekil 5.19 İskenderun Nüfus Müdürlüğü (URL72)

İskenderun Kaymakamlık Binası, 1925 yılında postane binası olarak inşa edilmiş, 1939-2012 yılları arasında İskenderun Adliyesi olarak kullanıldı (URL73). 2016 yılında başlayan restorasyon çalışmalarının ardından 30 Ağustos 2021 tarihinde Kaymakamlık Binası olarak hizmet vermeye başlamıştır. Yapı depremde zarar görmemiştir (Şekil 5.20)

Şekil 5.20 İskenderun Kaymakamlık Binası (URL73)

İskenderun Deniz Müzesi, 1930 yılında malikane olarak inşa edilmiş, daha sonra 1942 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından satın alınmıştır. 2008 yılına kadar karargah olarak kullanılan bina, 2009 yılında tamamlanan restorasyon ile, 26 Haziran 2009 tarihinde bölgenin ilk deniz müzesi olarak açıldı (Şekil 5.21) (Tozoğlu, 2009).

Şekil 5.21 İskenderun Deniz Müzesi (URL74)

İskenderun Tren Garı, 1913 yılında Fransızlar tarafından inşa edilmiş, iki katlı, dikdörtgen planlı bir yapıya sahiptir (Şekil 5.22). Depremde gar binası hasar almamış, lokomotif bakım, tamir ve ikmal depolarında ağır hasar meydana gelmiştir (URL86).

Şekil 5.22 İskenderun Tren Garı (URL85), (TCDD)

6
DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

6 Şubat 2023'te meydana gelen depremler (Tablo 6.1). Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca kaydedilen en büyük ve en yıkıcı depremler olarak kabul edilir. Depremler, Kahramanmaraş, Gaziantep, Hatay, Adıyaman, Malatya, Kilis, Adana, Osmaniye ve Şanlıurfa illerini doğrudan etkilemiştir.

Tablo 6.1 6 Şubat 2023'te bölgede gerçekleşen en büyük 7 deprem (URL75).

Merkez Üssü (İl)	Büyüklüğü (MW)	Şiddeti (MMI)	Derinliği (km)	Saati
Gaziantep	**7.8**	**IX**	**17.9**	**04:17**
Gaziantep	**6.7**	**VIII**	**14.5**	**04:28**
Kahramanmaraş	**7.5**	**IX**	**10.0**	**13:24**
Malatya	**6.0**	**VII**	**20.1**	**13:26**
Malatya	**5.8**	**VII**	**10.0**	**13:35**
Malatya	**5.7**	**VII**	**12.3**	**13:51**
Kahramanmaraş	**6.0**	**VII**	**10.0**	**15:02**

4. Bölümde söz edildiği gibi çok geniş bir bölgeyi etkileyen bu iki depremde, resmi makamların yaptığı açıklamalara göre 50.783 kişi yaşamını yitirmiş, 107.204 kişi yaralanmıştır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na göre Kahramanmaraş'ta 7.295, Hatay'da 13.883, Malatya'da 4.197, Adıyaman'da 5.826 ve Gaziantep'te 3.805 olmak üzere toplam 36.932 bina deprem anında yıkılmıştır. 872.000 bağımsız bölümden oluşan 311.000 bina ise hasarlar sebebiyle kullanılamaz haldedir (URL36).

INSARAG ağı, depremlerin hemen ardından ilk günlerde yanıt çabasında önemli bir rol oynamıştır. AFAD'ın yaptığı uluslararası yardım çağrısının ardından dünya genelinden KAK ekipleri Türkiye'ye ivedilikle gelmiştir (Şekil 6.1). KAK operasyonlarının zirvesinde, sahaya 199 uluslararası arama ve kurtarma ekibi gönderilmiştir. Bunların 49'u sınıflandırılmış INSARAG ekibiydi. 11.320 arama kurtarma personeli ve 306 arama köpeği, ulusal liderliğe sahip arama kurtarma yanıtını desteklenmiştir. Toplamda, bu çabalarla 300 yaşam kurtarılmıştır. Bu ölçekte küresel bir yanıtı mümkün kılan uluslararası dayanışma eşi benzeri görülmemiş bir dayanışmadır (URL80).

Şekil 6.1 INSARAG Ana Kamp Kordinasyon Toplantısı (Yazar Arşivi)

INSARAG sınıflandırmasına tabi 49 ekibin yanı sıra, sayısız sınıflandırılmamış ekip de arama kurtarma çabasına katılmıştır (Şekil 6.2). INSARAG'ın UCC'si (Koordinasyon Merkezi), bu ekiplerin 118'inin faaliyetlerini koordine etmiştir. INSARAG sınıflandırılmış ekipler ile sınıflandırılmamış ekipler arasındaki fark, standartlaştırılmış eğitimle kazanılan yüksek profesyonellik düzeylerinde, ortak işletme prosedürlerine uyumda, OCHA/INSARAG tarafından mobilizasyondan

demobilizasyona kadar sorunsuz koordinasyonda ve INSARAG'ın bilgi yönetim sistemlerinin tutarlı kullanımındadır (URL76).

Şekil 6.2 Enkazda çalışan AKUT Ekibi (Yazar Arşivi)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 26 Şubat 2023'te bölgede Afet Bölgesi Kazı Başkanlığı kurulmuştur. Aralarında konunun uzmanları ve öğrencilerin de bulunduğu 70 kişilik bir ekip bölgede bulunan tescilli kültür varlıklarının korunması ve kurtarılması için çalışmalara başlamıştır.

Enkazlardan çıkarılanlar Kültür Enkazı Döküm Sahası ve Ayrıştırma Merkezi'ne taşınıp burada ayrıştırılmaktadır (URL77). Bu aşamada mimar arama kurtarmacıların önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğundaki 105 eserden 71'i depremde yıkılmış veya ağır hasar görmüştür. Orta hasarlı 10 eserle beraber toplam 81 eser restorasyon sırasına alınmıştır. Bu 81 eserin 59 tanesinde restorasyon çalışmaları devam etmektedir (URL78).

Türkiye Tasarım Vakfı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile yaptığı protokoller ile afet sonrası Hatay Merkez ilçe Antakya ilçe merkezinin tasarım ve planlama süreci ve kültür varlıkların korunması çalışmalarına başlamıştır. Bu kapsamda Foster + Partners, Bjarke Ingels Group (BIG), DB Mimarlık ve Kentsel Yenileme Merkezi (KEYM) gibi 13 şirket bu süreçte yer alacaktır (Şekil 6.3).

Şekil 6.3 Master plan çalışması (öncesi, sonrası) (URL77)

UNDP, 8 Aralık 2023 tarihinde, “Kültürel Mirasa Sahip Çık” (URL79) sloganıyla küresel fonlama kampanyası başlatmıştır. Amacı, restorasyon çalışmalarına yurt dışından da katkıda bunulmasını teşvik etmektir. Tahmin edilen restorasyon maliyeti 2 milyar ABD dolarının üzerindedir (Laleoğlu, 2023).

Hatay Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul Planlama Ajansı’nın desteğiyle, veriye dayalı, bilimsel ve şeffaf bir şekilde planlanmasını sağlamak için Hatay Planlama Merkezi adında bir araştırma ve planlama merkezi kurmuştur. Ekonomik, mekansal ve toplumsal iyileşme ile ekolojik onarım ve afetlere hazır yönetim olmak üzere 5 konuda iyileştirme stratejileri geliştirmektedirler.

Deprem sonrası öncelik insan hayatını kurtarmaktır. Bu yüzden felaketin şiddeti hızlıca gözden geçirilmeli, ulusal ve uluslararası yardım çağrısı ivedilikle yapılmalıdır. KAK ekipleri, afet bölgesinde hasar gören alanlara hızlı bir şekilde hareket ederek kazazedeleri kurtarmalıdır. Aynı zamanda kültürel varlıkların korunması için de paralel çalışmalar KAK ekipleri ve uzmanların ortak çalışmasıyla yapılmalıdır.

Deprem sonrası arama, kurtarma ve koruma çalışmalarını geliştirmek için hızlı bir şekilde hasar tespiti yapılmalıdır. Mimari yapıların fotoğraflanması, hasar derecelerinin belirlenmesi ve toplanan bu bilgilerin merkezi bir veri tabanına kaydedilmesi restorasyon sürecinin daha hızlı ve koordineli bir şekilde yürütülebilmesini sağlar. Özellikle zengin bir tarihi bölge olan İskenderun gibi bölgelerde bu tip çalışmalar çok önemlidir. Bu aşamada da arama kurtarma ekiplerinde mimar veya restoratör mimarların bulunması büyük kolaylık sağlayacaktır.

Bölgede deprem sonucu hasar görmüş mimari kültürel varlıklar tespit edilmiş, depremden sonra İskenderun özelinde yapılan arama ve kurtarma çalışmaları ve sonrasında yapılmakta olan çalışmalar örneklendirilerek, kültürel miras alanlarında arama, kurtarma ve korumanın geliştirilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç olarak; afetlerin öncesi ve sonrasında özellikle de deprem kuşağında bulunan birçok fay hattına sahip ülkemizde, kültürel miras alanlarının ve kültür mirasının korunması ve restorasyonu büyük önem taşımaktadır. 6 Şubat 2023 depremleri özelinde konuya bakıldığında; bu depremin dünya tarihindeki en güçlü

depremlerden biri olduğu; kültürel miras alanlarının deprem öncesinde yeterli bir afet durumuna hazırlığının söz konusu olmadığı, deprem öncesinde restorasyon geçiren yapıların restorasyon geçirmemiş yapılardan daha fazla zarar gördüğü anlaşılmıştır. Bütün bunlar ışığında; kültürel miras alanlarında koruma ve kurtarmanın, afet öncesi ve sonrası yapılması gerekenler olarak ayrılabileceği, afet öncesinde özellikle kültürel miras alanlarına sahip illerdeki mimar ve inşaat mühendislerince bu alanların ve yapıların iyi tanınması gerektiği; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulları'nın bütün yapıların rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin arşivlerinde bulundurması gerektiği, hatta arşivin dijitalinin de bir merkezi sunucuda bulunması gerekliliği anlaşılmıştır. Ayrıca arama kurtarma ekiplerinde mimarların ve inşaat mühendislerinin yer alması, hem insan hayatının kurtarılmasında yapıların planlarının okunması ve taşıyıcı sistem ve verebileceği zararları bilmek açısından, hem de kültürel miras alanlarının tanınması açısından önem taşımaktadır. Eğer ki bütün bu söylenenler göz önüne alınarak; deprem öncesi kültürel miras alanlarında koruma önlemleri alınsaydı, restorasyonlar iyi denetlenseydi, restorasyon yeterliliği olmayan kişilere iş verilmeseydi bu alanların daha az zararla afetleri atlatacağı söylenebilirdi. 6 Şubat 2023'ten Temmuz 2024'e kadar geçen süre içinde özellikle en fazla zarar gören Hatay Merkez ilçe Antakya ve İskenderun'da hala kültürel varlıkların kalıntılarını ayrıştırma işlemleri devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Akgün, Mehmet Ubeyde. “Bir Toplumun Hafızası: Türkiye’nin Somut Olmayan Kültürel Mirasının Önemi Ve Geleceğe Aktarılması”. Karaelmas Sosyal Bilimler Dergisi 2/1 (June 2024), 49-66.

Aksu, E. Y. 2018. Türkiye Koruma Deneyiminin Uluslararası Koruma Tüzükleri ve Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Mardin Örneği

Akyıldız, N. A. (2023). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Aktarım ve Gösterim Mekânı Olarak Necmi İğe Konağı. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 11(36), 58-81.

Aslan, Z., ve Ardemagni, M. (2006). Introducing Young People To The Protection Of Heritage Sites and Historic Sites. UNESCO-ICCROM, Rome).

Başdoğan Deniz, G. (2022). Kültürel Mirasın Korunması İçin Sürdürülebilir Miras Yönetimi: Türkiye Örneği. Kent Akademisi, 15(3), 1204-1222. https://doi.org/10.35674/kent.1063306

Boccardi,G.(2006). A StrategyforReducingRisksfromDisasters at World HeritageProperties.Integratingtraditionalknowledgesystemsandconcernforculturalandnaturalheritageinto risk managementstrategiesProceedingsfromthespecialsessionorganizedby ICCROM andthe World HeritageCentreforthe International DisasterReduction Conference (IDRC) .Davos, Switzerland.

Bozkurt, S. G. (2023). Kahramanmaraş Depremi Sonrasında Hatay’da Kaybolan Kültürel Peyzaj Değerlerinin Analizi. Journal of Architectural Sciences and Applications, 8(Special Issue), 124-141. https://doi.org/10.30785/mbud.1331367

Coskun B., Kurt H. (2021). Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunması: Tarihsel Gelişim ve Yerel Yönetimlerin Rolü. Türk İdare Dergisi, 493, 81-106.

Çebi Buğdaycı, Melike Özge. “DEPREM SEBEBİYLE ZARAR GÖREN TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARI BAKIMINDAN İDARENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ”. Ankara Barosu Dergisi 81, sy. Özel Sayı (Ekim 2023): 307-33. https://doi.org/10.30915/abd.1380964.

Dinçer, İ. (2012). Kültür Mirasının Korunmasında “Risklere Hazırlık” Kavramının Gelişimi. Mimarlık Dergisi, (364)

Dünya Mirası Alanlarında Afet Risklerinin Yönetimi: UNESCO'nun Çalışmaları. Kültür Varlıklarına Yönelik Afet Risklerinin Yönetimi. 2019

Ertuğrul, A., Özdemir, T. Z., Al Ragabi, H., Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi'nin Türkiye'deki Tarihi ve Kültürel Mirasa Verdiği Zararlar Hakkında Rapor, 2023, 24.

Gfeller, A. E. (2013). Negotiating the meaning of global heritage: ‘cultural landscapes’ in the UNESCO World Heritage Convention, 1972–92. Journal of Global History,8(3), 483-503.

Göktürk, I. (2023). Cumhuriyet'in 100. Yılında Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi ve Tarihsel Perspektifle Ankara Etnografya Müzesi. Kent Akademisi, 16(Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı | Special Issue for the 100th Anniversary of the Republic of Türkiye), 577-596. https://doi.org/10.35674/kent.1353406

Güçbey, B. (2012). Türkiye'de Akdeniz'e kıyısı olan geleneksel konutlarda malzeme ve renk araştırması, 32.

Gümüşçü, O. (2018). Tarihi Coğrafya ve Kültürel Miras. Erdem (75), 99-120. https://doi.org/10.32704/erdem.496740

Hatay İl Kültür ve Turizm Bakanlığı, Genel Bilgiler. https://hatay.ktb.gov.tr/TR-201494/genel-bilgiler.html 09.05.2023)

Keskin, İ., Furat, F., & Güler, C. (2020). Kültürel Miras Turizminin Neden Arşivlere İhtiyacı Var?. Bilgi Ve Belge Araştırmaları(14), 43-84.

Koşan, D. (2020). TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARINDA ÖNLEYİCİ KORUMA ÖNERİSİ ERKEN MÜDAHALE SİSTEMİ. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(1), 130-143. https://doi.org/10.17218/hititsosbil.675762

Külcü, Ö. T. (2015). Kültürel miras kavramının eğitim açısından önemi. Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 1(1), 27-32.

Melek, İ., & Pehlivanlı, H. (2011). Hatay Devleti

Nalça, C. (2018). Transformation Of İskenderun Historic Urban Fabric From Mid 19th Century To The End Of The French Mandate Period, 55, 85, 86, 128

Naycı, N. (2024). 06 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİ ARDINDAN RİSKLİ TARİHİ YAPILARI DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME. Sketch: Journal of City and Regional Planning, 05(02), 54-75.

OCHA (2015), Insarag Yönergeleri Cilt 3 Operasyonel Saha Kılavuzu.

Oktay, S., Taş, N., & Taş, M. (2020). Kültürel Miras Alanlarının Korunması ve Afet Yönetimi İlişkisi. Resilience, 4(2), 305-321. https://doi.org/10.32569/resilience.710387

Özdemir, E. (2024). Sürdürülebilir TUrizm Kapsamında Kültürel Miras Farkındalığı ve Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik TUrist Rehberliği Öğrencilerinin Algılarının Değerlendirilmesi

Pulhan, G. 2020, Afetler, Saldırılar ve Kültürel Miras, https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/arkeoloji/afetler-saldirilar-ve-ku-ltu-rel-miras (Erişim Tarihi: 12.09.2023)

Rzayeva, S. (2020). KÜRESELLEŞMENİN KÜLTÜREL AKIŞLARI VE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 13(29), 33-52. https://doi.org/10.12981/mahder.670096

Soyer, A. (2020). Koruma Amaçlı İmar Planlarının Etkinliği: Samsun, İlkadım İlçesi Koruma Amaçlı İmar Planları Üzerine Bir Değerlendirme

T.C. Cumhurbaşkalığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu.

Tarihi Yapılar İçin Deprem Risklerinin Yönetimi Kılavuzu, Vakıflar Genel Müdürlüğü, https://cdn.vgm.gov.tr/organizasyon/organizasyon12_030619/kilavuz.pdf (Erişim Taihi: 14.02.2024)

Tarihsel Süreç İçinde Hatayda Kültür ve Uygarlık. http://www.hatay.gov.tr/tarihsel-surec-icinde-hatayda-kultur-ve-uygarlik (Erişim Tarihi: 09.05.2023)

Tezer, S. T. (2022). Antakya Yürünebilir Kent Tarihi Rehberi, https://www.tasarimrehberleri.com/diyalog/antakya-yurunebilir-kent-tarihi-rehberi (Erişim Tarihi: 10.05.2023)

Tozoğlu, T. (2009). İskenderun Deniz Müzesi. İstanbul: Deniz Basımevi.

UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN,. (2011). Preparing World heritagenominations. Secondedition. UNESCO, 135.

TURAN, Çağdaş. (2019). İskenderun Garı, İçinde, Kozak, N. (Editör), Online Türkiye Turizm Ansiklopedisi, https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/iskenderun-gari (Erişim tarihi: 17.06.2024).

Urban Search and Rescue at Heritage Sites, Guidance Note. https://www.iccrom.org/publication/guidance-note-urban-search-and-rescue-heritage-sites (Erişim Tarihi: 05.04.2023)

Uzunel, A. (2023). Arkeolojik Alanlarda Afet Risklerinin Yönetimi İçin Vir Yöntem Önerisi

Ünal, G.Z. (2015). Tarihi Çevrede Afet Risklerinin Yönetimi: Gri Bölgeleri Azaltmak, Mimarist Dergisi, 2015/3, 41-45

Ünal,G.Z. İSMEP(2014). Kültürel mirasın korunması.İSMEPRehber Kitaplar. Haziran 2014, İstanbul, sy:8.

URL01, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2863&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL02, Dünya Miras Listesi. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44423/dunya-miras-listesi.html (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL03, Göbeklitepe (Şanlıurfa). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44420/gobeklitepe-sanliurfa.html (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL04, Alhambra, fortress, Granada, Spain. Britannica. https://www.britannica.com/topic/Alhambra-fortress-Granada-Spain (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL05, Eiffel Tower: Media, tower, Paris, France. Britannica. https://www.britannica.com/topic/Eiffel-Tower-Paris-France/images-videos (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL06, Louvre: Media, museum, Paris, France. Britannica. https://www.britannica.com/topic/Louvre-Museum/images-videos (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL07, Gezilecek Yerler - Aizonoi Antik Kenti - Kütahya. Türkiye Kültür Portalı. https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kutahya/gezilecekyer/azano-antk-kent (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL08, Arkeolojik Doğal ve Kentsel Sit Alanları. T.C. Hatay Valiliği. www.hatay.gov.tr/arkeolojik-dogal-ve-kentsel-sit-alanlari (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL09, Notre-Dame de Paris, cathedral, Paris, France. Britannica. https://www.britannica.com/topic/Notre-Dame-de-Paris (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL10, Ayasofya Camii. T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. https://ayasofyacamii.gov.tr/tr/foto-album (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL11, Devam Eden Proje ve Restorasyon Uygulamaları. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-108413/devam-eden-proje-ve-restorasyon-uygulamalari.html (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL12, Colosseum: Media, arena, Rome, Italy. Britannica. https://www.britannica.com/topic/Colosseum/images-videos (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL13, Pyramids of Giza: Media, pyramids, Egypt. Britannica. https://www.britannica.com/topic/Pyramids-of-Giza/images-videos (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL14, San Giorgio Maggiore: Recording an Island. The Factum Foundation for Digital Technology in Preservation. https://factumfoundation.org/our-projects/digitisation/archive-analysis-and-recording-of-cultural-heritage-in-venice/san-giorgio-maggiore-recording-an-island/ (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL15, Hakkında: ICOMOS. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi. http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomos&dil=tr (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL16, Tarihi Yapılar İçin Deprem Risklerinin Yönetimi Kılavuzu. T.C. İstanbul Valiliği, İstanbul Proje Koordinasyon Birimi. https://www.ipkb.gov.tr/e-kutuphane/tarihi-yapilar-icin-deprem-risklerinin-yonetimi-kilavuzu_111/ (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL17, Insarag Logo White. INSARAG. https://www.insarag.org/insarag-logo-white/ (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL18, Sub-WG C: Urban Search & Rescue at Heritage Sites. INSARAG. https://www.insarag.org/global-structures/working-groups/sub-wg-c-cultural-heritage (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL19, INSARAG - USAR Directory. INSARAG. https://vosocc.unocha.org/USAR_Directory/MemberCountriesOverview.asp (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL20, IEC. INSARAG. https://www.insarag.org/iec/iec/ (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL21, IEC by Country - Snapshot. INSARAG. https://www.insarag.org/wp-content/uploads/2024/03/IEC_snapshot_2023-4.pdf (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL22, Tarihçe | AKUT Arama Kurtarma Derneği. AKUT - Arama Kurtarma Derneği. https://www.akut.org.tr/tarihce (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL23, AKUT INSARAG Uluslararası Ülke Sınıflandırma Denetmenleri Arasında. AKUT - Arama Kurtarma Derneği. https://www.akut.org.tr/haberler/4999/akut-insarag-uluslararasi-ulke-siniflandirma-denetmenleri-arasinda (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL24, Bulgaristan'da Herkesin Örnek Gösterdiği En Başarılı Ekip Olduk. AKUT - Arama Kurtarma Derneği. https://www.akut.org.tr/haberler/5940/bulgaristanda-herkesin-ornek-gosterdigi-en-basarili-ekip-olduk (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL25, AKUT'dan, Önemli Bir Global Başarı Daha. AKUT - Arama Kurtarma Derneği. https://www.akut.org.tr/haberler/6527/akutdan-onemli-bir-global-basari-daha (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL26, Afad ve Tarihçesi. AFAD. https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL27, Kurumsal Logolar. AFAD. https://www.afad.gov.tr/afad-logo (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL28, Görevlerimiz. AFAD. https://www.afad.gov.tr/afadem/gorevlerimiz (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL29, 13 Ekim Uluslararası Afet Risklerinin Azaltılması Günü Farkındalık Oluşturuyor-BASIN BÜLTEN. AFAD. https://afad.gov.tr/13-ekim-uluslararasi-afet-risklerinin-azaltilmasi-gunu-farkindalik-olusturuyor-basin-bulten (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL30, Hakkımızda – GEA Arama Kurtarma. GEA Arama Kurtarma. https://gea.org.tr/hakkimizda/ (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL31, GEA - Logo. GEA Arama Kurtarma. https://gea.org.tr/wp-content/uploads/2019/09/WEBSITE-MAINLOGO-01-1024x1024-1.png (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL32, GEA INSARAG İşbirliği ve Hafif Arama Kurtarma Ekipleri Akreditasyonu. GEA Arama Kurtarma. https://gea.org.tr/2022/10/11/gea-insarag-isbirliği-ve-hafif-arama-kurtarma-ekipleri-akreditasyonu/ (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL33, 06 ŞUBAT-20 ŞUBAT 2023 DEPREMLERİNE AİT ÖN DEĞERLENDİRME RAPORU. B.Ü. KRDAE Bölgesel Deprem-Tsunami İzleme ve Değerlendirme Merkezi. http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/06-

subat-20-subat-2023-depremlerine-ait-on-degerlendirme-raporu/ (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL34, Türkiye'de 123 yılda meydana gelen en büyük depremler. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/32299 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL35, Nüfus İstatistikleri Portalı. TÜİK. https://nip.tuik.gov.tr/?value=BinaIstatistikleri (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL36, Tmmob 6 Şubat Depremleri 8. Ay Değerlendirme Raporu Yayımlandı. TMMOB. https://www.tmmob.org.tr/icerik/tmmob-6-subat-depremleri-8-ay-degerlendirme-raporu-yayimlandi (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL37, TMMOB 6 Şubat Depremleri 8. Ay Değerlendirme Raporu. TMMOB İnşaat Mühndisleri Odası. https://eskiizmir.imo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=42044&tipi=2&sube=0 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL38, Laleoğlu, B. (2023). Uluslararası Veriler Işığında 6 Şubat Depremleri. Kriter Dergi. https://kriterdergi.com/dosya-deprem-ve-afet-yonetimi/uluslararasi-veriler-isiginda-6-subat-depremleri (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL39, Efe, Z. (2023, March 17). 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. https://www.sbb.gov.tr/2023-kahramanmaras-ve-hatay-depremleri-raporu/ (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL40, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünden afet bölgesindeki kültür varlıklarına ilişkin açıklama. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/kultur/kultur-varliklari-ve-muzeler-genel-mudurlugunden-afet-bolgesindeki-kultur-varliklarina-iliskin-aciklama/2813050 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL41, Malatya'da tarihi yapılar da depremden etkilendi. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/malatyada-tarihi-yapilar-da-depremden-etkilendi/2823842 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL42, 6 Şubat Depremleri. XXI. https://xxi.com.tr/i/6-subat-depremleri (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL43, Hatay - Tarihçe. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. https://hatay.ktb.gov.tr/TR-201495/tarihce.html (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL44, Tarihçe. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. https://antakyatarihikentmerkezi.ktb.gov.tr/TR-349904/tarihce.html (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL45, Tarihsel Süreç İçinde Hatayda Kültür ve Uygarlık. T.C. Hatay Valiliği. http://www.hatay.gov.tr/tarihsel-surec-icinde-hatayda-kultur-ve-uygarlik (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL46, Hatay - Genel Bilgiler. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. https://hatay.ktb.gov.tr/TR-201494/genel-bilgiler.html (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL47, Antakya'nın tarihini adımlamak: Önce | Sonra Depremden sonra "Antakya Yürünebilir Kent Tarihi Rehberi". SALT.

https://saltonline.org/tr/2583/antakyanin-tarihini-adimlamak-once-sonra-depremden-sonra-antakya-yurunebilir-kent-tarihi-rehberi (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL48, Kurtuluş Caddesi. Antakya Belediyesi. https://www.antakya.bel.tr/proje/kurtulus-caddesi/17 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL49, Hatay'da tarihi Sarımiye Cami yeniden ibadete açıldı. Anadolu Ajansı. www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/hatayda-tarihi-sarimiye-cami-yeniden-ibadete-acildi/1379114 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL50, Hatay'da depremde zarar gören vakıf eserlerinden 30'unda restorasyon başlatıldı. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/kultur/hatayda-depremde-zarar-goren-vakif-eserlerinden-30unda-restorasyon-baslatildi/3029673 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL51, Kültür Envanteri - Hatay Eski Meclisi. Kulturenvanteri.com. https://kulturenvanteri.com/tr/yer/hatay-eski-meclisi/ 45461

URL52, Musevi Havrası Hatay Büyükşehir Belediyesi. Hatay Büyükşehir Belediyesi. https://hatay.bel.tr/rehber/musevi-havrasi (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL53, Tarihçe - Hükümet Konağı. T.C. Hatay Valiliği. http://www.hatay.gov.tr/tarihce (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL54, Hatay'daki tarihi 1860'lara uzanan Savon Otel depremde ayakta kaldı. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/hataydaki-tarihi-1860lara-uzanan-savon-otel-depremde-ayakta-kaldi/2838960 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL55, Cehennem Kayıkçısı Charonion. HATİAB Mozaik Dergi. https://mozaik.hatiab.org.tr/2017/05/02/cehennem-kayikcisi-charonion-kharon/ (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL56, Kültür Enkazı Ayrıştırma ve Destekleme Çalışmaları. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. https://antakyatarihikentmerkezi.ktb.gov.tr/TR-349892/kultur-enkazi-ayristirma-ve-destekleme-calismalari.html (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL57, Hatay, Genel Bilgiler. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. https://hatay.ktb.gov.tr/TR-201494/genel-bilgiler.html 45462

URL58, İskenderun'da az hasarlı camiler onarımlarının ardından cemaatine kavuştu. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/gundem/iskenderunda-az-hasarli-camiler-onarimlarinin-ardindan-cemaatine-kavustu/3114192 45463

URL59, İskenderun'da ağır hasar gören Aziz Nikola Kilisesi 151 yıl sonra aynı kaderi yaşadı. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/iskenderunda-agir-hasar-goren-aziz-nikola-kilisesi-151-yil-sonra-ayni-kaderi-yasadi/2833241 45464

URL60, İskenderun Aziz Nikola Rum Ortodoks Kilisesinde güçlendirme çalışmaları. 8. Gün Haber TV. https://8gunhaber.com/haber/60519/iskenderun-aziz-nikola-rum-ortodoks-kilisesinde-guclendirme-calismalari.html (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL61, instagram01. www.instagram.com. https://www.instagram.com/p/BjhYMKyFmMW (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL62, Latin Katolik Kilisesinin kalan duvarı da yıkıldı! . Iskenderun Org Haber Portalı. https://www.iskenderun.org/latin-katolik-kilisesinin-kalan-duvari-da-yikildi (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL63, Kültür Envanteri - İskenderun Süryani Katolik Kilisesi. Kulturenvanteri.com. https://kulturenvanteri.com/tr/yer/iskenderun-suryani-katolik-kilisesi/#16.67/36.589465/36.168616 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL64, İskenderun Süryani Katolik Kilisesi de Depremde Hasar Aldı. SAT-7 TÜRK HABER. https://haber.sat7turk.com/iskenderun-suryani-katolik-kilisesi-de-depremde-hasar-aldi/ (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL65, Hatay'da depremlerde az hasar alan kilise Noel için hazırlandı. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/kultur/hatayda-depremlerde-az-hasar-alan-kilise-noel-icin-hazirlandi/3080338 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL66, Hatay'ın tarihi yerle bir oldu. 9.Köy. https://9koy.org/author/korhan/hatayin-tarihi-yerle-bir-oldu 45465

URL67, Hatay'daki Dini Değerler: İskenderun Aziz Corç Kilisesi. SAT-7 TÜRK HABER. https://haber.sat7turk.com/hataydaki-dini-degerler-iskenderun-aziz-corc-kilisesi/ (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL68, Türkiye'nin tek Ermeni köyü... Depremden 11 ay sonra ilk ayin. Milliyet. https://www.milliyet.com.tr/gundem/depremden-11-ay-sonra-ilk-ayin-7060814 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL69, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90439---0041.jpg 45466

URL70, İskenderun Nüfus Müdürlüğü. Focus Mimarlık. https://www.focusrestorasyon.com/projeler/kamu-binalari/iskenderun-nufus-mudurlugu-binasi 45467

URL71, İskenderun camileri onarımda. Antakya Gazetesi. https://antakyagazetesi.com/iskenderun-camiler-onarimda/ 45468

URL72, İskenderun Nüfus Müdürlüğü Yeni Binasında Hizmet Vermektedir. T.C. İskenderun Kaymakamlığı. iskenderun.gov.tr/iskenderun-nufus-mudurlugu-yeni-binasinda-hizmet-vermektedir 45469

URL73, Hükümet Konağı. T.C. İskenderun Kaymakamlığı. http://www.iskenderun.gov.tr/hukumet-konagi 45470

URL74, Tarihçe. İskenderun Deniz Müzesi Komutanlığı. https://iskenderundenizmuzesi.dzkk.tsk.tr/tr/tarihce 45471

URL75, Latest Earthquakes. USGS. https://earthquake.usgs.gov/earthquakes/map/?extent=31.05293 45472

URL76, INSARAG AFTER ACTION REVIEW 2023 Türkiye and Syria Earthquakes A Comprehensive Report of INSARAG's Largest International Search and Rescue Operation. INSARAG. https://www.insarag.org/wp-content/uploads/2024/04/INSARAG_AAR_Turkiye_Syria-1.pdf 45473

URL77, Hatay'da 6 Şubat'taki depremlerden bu yana 550 nitelikli eser enkazdan çıkarıldı. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/kultur/hatayda-6-subattaki-depremlerden-bu-yana-550-nitelikli-eser-enkazdan-cikarildi/2967922 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL77, TTV-Öncesi ve Sonrası. TTV Hatay - İşbirliği Grubu. https://ttvhatay.com/is-birligi-grubu (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL78, Hatay'da restore edilen vakıf eser sayısı 59'a yükseldi. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/hatayda-restore-edilen-vakif-eser-sayisi-59a-yukseldi/3185040 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL79, Save the Legacy. UNDP. https://savethelegacy.org/ (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL80, INSARAG AAR Türkiye Syria Comprehensive Report. INSARAG. https://www.insarag.org/uncategorized/13365/ (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL81, About: Background. INSARAG. https://www.insarag.org/about/background (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL82, İlçemizin Tarihi. T.C. İskenderun Kaymakamlığı. http://www.iskenderun.gov.tr/ilcemizin-tarihi (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL 83, 7. Etap Cırtıman Mah. 1/1000 Ölçekli İlave ve Revizyon Uygulama İmar Planı Askı İlanı 03.01.2024. T.C. İskenderun Belediyesi. https://iskenderun.bel.tr/ilan/7-etap-cirtiman-mah-1-1000-olcekli-ilave-ve-revizyon-uygulama-imar-plani-aski-ilani-03-01-2024 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL85, Alexandretta / İskenderun postcard views in the Ottoman times. Levantine Heritage Foundation. https://www.levantineheritage.com/alexandretta.htm 45460

URL86, BTS'den Deprem Raporu; Demiryolları'nda Hasar Fazla. Sendikal Mücadele. https://sendikalmucadele.org/btsden-deprem-raporu-demiryollarinda-hasar-fazla/ (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL87, İskenderun Umumi Görünüşü. Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi. http://www.eskiturkiye.net/326/iskenderun-umumi-gorunusu#lg=0&slide=0 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL88, İÜ Mimarlık Fakültesi Deprem Bölgesindeki Tarihi Yapıları İnceledi . T.C. İstanbul Üniversitesi. https://www.istanbul.edu.tr/tr/haber/iu-mimarlik-fakultesi-deprem-bolgesindeki-tarihi-yapilari-inceledi-55007200330067007800490031007400650004A00720039007900700046006200610041004F003200370077003200 (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

URL89, Hatay'ın kültür varlıkları "zemin yapısı ve mimari eksikliklerden" tahrip oldu. TRT Haber. https://www.trthaber.com/haber/turkiye/hatayin-kultur-varliklari-zemin-yapisi-ve-mimari-eksikliklerden-tahrip-oldu-751474.html (Erişim Tarihi: 24.06.02024)

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

1. Kültürel Miras Alanlarında Kentsel Arama ve Kurtarma, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi, İskenderun Örneği, Cumhuriyetimizin 100. Yılında Lisansüstü Araştırmalar Sempozyumu I, Maltepe Üniversitesi, 2024